Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Diplomová práce

DĚJINY ŠKOLY V BUDĚTICÍCH

Vedoucí práce: Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th. D.

Autor práce: Ing. Bc. Veronika Týrová

Studijní obor: Pedagogika volného času – kombinovaná forma

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této diplomové práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: _____ Podpis: _____

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce Prof. ThLic. PaedDr. Martinovi Weisovi, Th. D. za jeho cenné rady, připomínky a metodické vedení mé práce. Děkuji také mé rodině za podporu a pomoc.

Obsah

Úvod ... 5
1. Historie a místopis obce ... 6
2. Počátky vývoje vzdělávání v českých zemích ... 8
3. Historie vzdělávání v Buděticích ... 10
3.1 Historie školy do roku 1900 ... 10
3.2 Historie školy od roku 1901 do roku 1913 ... 12
3.2.1 Dějinný obraz doby ... 12
3.2.2 Školní rok ... 13
3.3 Historie školy od roku 1914 do roku 1918 ... 15
3.3.1 Dějinný obraz doby ... 15
3.3.2 Školní rok ... 16
3.4 Historie školy od roku 1919 do roku 1938 ... 18
3.4.1 Dějinný obraz doby ... 18
3.4.2 Školní rok ... 20
3.5 Historie školy od roku 1939 do roku 1945 ... 28
3.5.1 Dějinný obraz doby ... 34
3.6 Historie školy od roku 1946 do roku 1950 ... 36
3.6.1 Historie školy ... 36
3.6.2 Dějinný obraz doby ... 40
3.7 Historie školy od roku 1951 do roku 1977 ... 42
3.7.1 Historie školy ... 42
3.7.2 Dějinný obraz doby ... 45
Závěr ... 48
Seznam použitých zdrojů ... 52
Přílohy ... 54
Příloha č. 1 - Seznam vyučujících budětické školy ... 54
Příloha č. 2 - Počty žáků budětické školy ... 57
Příloha č. 3 - Fotodokumentace ... 58
Abstrakt ... 60
Abstract ... 61

Úvod

Jako studentka navazujícího magisterského studia Pedagogiky volného času jsem si zvolila za téma mé diplomové práce historii venkovské školy v Budětičích. Zastávám totiž názor, že škola a vzdělávání má zásadní vliv na formování člověka včetně jeho trávení volného času.

Škola v Budětičích měla dlouhou tradici. V mé kvalifikační práci se zaměřím na její historii, která se datuje k první písemné zmínce z roku 1781 a končí v září 1977, kdy byla činnost školy ukončena.

Cílem mé práce je vypracovat ucelený pohled na historii této venkovské školy a zjistit, jak se promítly světové historické události a události českých dějin do chodu této vzdělávací organizace. Budu se snažit vypracovat historický obraz daného místa, který se dále pokusím zasadit do širších dějinných souvislostí.

Výchozími zdroji, ze kterých bych ráda čerpala, jsou kroniky školy a kniha Josefa Smitky: *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*. V těchto publikacích je zachycena nejen historie školy, ale i obce a jejího okolí. Získané informace budou analyzovány z hlediska obsahu a poslouží jako základ této práce. Bude postupováno podle běžné metodologie, která se používá při vypracování historické práce. Bude pracováno s dosud nepublikovanými archivními materiály, tudíž se bude jednat o metodu přímou. Dále bude pracováno metodou komparativní a synchronní.

První část práce bude zaměřena na historii a místopis obce. A dále se budu věnovat popisu vzdělávání v českých zemích. Konkrétněji se zaměřím na období Habsburské monarchie, pokračovat budu přes období První republiky a pokusím se zaznamenat také změny, které přišly s nástupem totalitního režimu. Jde mi především o to, abych zachytila obsah nejdůležitějších zákonů a nařízení, které jednotlivá období českého školství ovlivnily. V druhé části práce budou stručně popsány dějinné obrazy doby, kterými škola procházela. Tyto události přímo či nepřímo ovlivnily nejen chod školy, ale i její žáky a v neposlední době i pedagogy. Třetí část této práce chci věnovat vlastnímu vzdělávání v obci Budětice. Kapitola bude rozpracována do ucelených tematických období. Cílem bude v těchto blocích vytvořit modelový školní rok, který by měl být složen z opakujících se záznamů a doplněn o zajímavosti, které jsou zaneseny ve školních kronikách a dalších historických pramenech.

1. Historie a místopis obce

Budětice leží cca 10 km severovýchodně od Sušice v nadmořské výšce 496 m n. m. Rozkládají se v údolí, které ohraničují hřebeny Čepičná, Žebrák, Džbán a Líšná. Katastr obce měří 834,71 ha. Součástí Budětic je i osada Bohovo a pod správu tamějšího obecního úřadu spadají také obce Vlkonice a Lipová Lhota.[1]

Krásu této malebné vesničky dokreslují také místní přírodní poměry. V jejím okolí se na ploše 44 ha rozkládá Přírodní park „Budětицko". Místní vápencové vrchy dávají krajině charakteristický ráz a umožňují existenci typické flóry a fauny.[2]

Tato vesnice se nachází nedaleko od významného historického města Sušice. Přítomnost člověka v okolí Sušice podmiňovala zlatonosná řeka Otava. Systematicky prováděný archeologický výzkum v této lokalitě výrazně zahustil počet pravěkých nalezišť v horním Pootaví.[3] V budětickém území se však starší pravěké osídlení neprokázalo. Přesto patří mezi jedno z nejstarších sídelních útvarů na Sušicku.[4]

Těžba zlata tuto oblast velmi výrazně přímo i nepřímo ovlivňovala. V Budětицích sice těžba zlatonosné rudy neprobíhala, ale její historii přesto poznamenala. Na ochranu rýžovišť a okolních obchodních cest byl ve druhé polovině 13. století pány z Budětic vystaven hrad Džbán.[5]

První osídlení je na území obce Budětice datováno do 11.-12. století. Archeologický průzkum zde v letech 1956-1957 odkryl zbytky slovanského osídlení. V roce 1254 král Přemysl Otakar II. potvrzuje Dluhomilovi z Budětic darování obcí Budětice, Bojanovice, Čepice, Černíš, Čimice a Vlkonice. V roce 1290 směnil Bohuslav (pravděpodobně Dluhomilův syn) ves Dolany za několik vsí v povodí Ostružné. V letech 1360-1392 drželi část práva podacího ke kostelu v Budětицích bratři Bohuslav a Svojše z Budětic. V roce 1390 získává hrad i ves v držení Svojše z Budětic. Po tomto roce začíná hrad pustnout a postupně zaniká. V roce 1654 patřily Budětice spolu s městečkem Rabí a vsí Bojanovice ke statku Rabí, který byl v držení Jana Viléma a Jana Albrechta Chanovských z Dlouhé Vsi. Po roce 1757 se držitelem vsi Budětice stává kníže František Antonín z Lamberka. V roce 1850 došlo ke zrušení vrchnostenského zřízení

[1] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 21
[2] Srov. tamtéž, s. 21
[3] Srov. LHOTÁK, J., PACHNER, J., RAZÍM, V., *Památky města Sušice*, 21
[4] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 6
[5] Srov. tamtéž, s. 14

a k vytvoření nové politické a hospodářské správy. Obec Budětice se stala součástí hejtmanství Sušice.[6]

Podle dat Českého statistického úřadu žilo k 1. 12. 2017 v obci Budětice 289 trvale žijících obyvatel.[7]

V roce 1829 se v Buděticích narodil jeden z nejvýznamnějších tamních rodáků Jan Evangelista Hais, který se později stal biskupem Královéhradeckým. I tento významný rodák školu v Buděticích, jako žák, navštěvoval. [8]

[6] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 22, 32, 142, 143

[7] Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích.* [online]. 2017 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017

[8] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 98

2. Počátky vývoje vzdělávání v českých zemích

Vzdělávání v českých zemích má dlouholetou tradici. V této kapitole budou stručně zachyceny a popsány nejdůležitější milníky vývoje české pedagogiky, které ovlivnily chod budětické školy.

Novodobá česká škola vycházela z odkazu Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Odrazily se v ní tereziánské reformy, které byly součástí komplexních změn habsburské říše ve druhé polovině 18. století. V roce 1774 byla zavedena povinná školní docházka, stalo se tak na základě školního řádu, který zpracoval Johann Ignaz Felbiger.[9] Rakouské školství, pod které patřilo i vzdělávání v českých zemích, bylo prohlášeno za součást státní organizace. Začaly vznikat tři typy škol: školy triviální, hlavní a školy normální. Pro děti od 6 do 12 let byla zavedena nejprve vzdělávací povinnost, která postupně přešla ve výše zmíněnou povinnou školní docházku.[10]

Dalším významným milníkem českého školství byl 14. květen 1869, kdy byl vyhlášen říšský (Hasnerův) zákon, kterým byla vytvořena síť národního školství (obecných a měšťanských škol). Pro děti od 6 do 14 let byla vyhlášena povinnost osmileté školní docházky. Místo triviálních škol vznikaly školy obecné, na které navazoval vyšší tříletý, později čtyřletý stupeň měšťanských škol.[11]

První světová válka ochromila život i v českých zemích. Výjimkou nebylo ani školství. Značná část učitelstva byla odvedena na frontu. Mnohým školním budovám hrozilo, že budou zabaveny pro armádní účely, což se s přibývajícím počtem raněných dělo. Z mnohých z nich se staly armádní nemocnice a lazarety. Vyučovat se pak muselo v náhradních, ne vždy vyhovujících, budovách. Vzrostla také velká pracovní zátěž učitelů, kteří museli suplovat za odvedené kolegy. Přísně se dohlíželo na to, zda učitelé vyučují dostatečně loajálně k rakouskému mocnářství. Neustálý tlak propagandy se netýkal jen učitelů, ale i samotných žáků. S blížícím se koncem války se situace v zázemí stávala čím dál více neutišitelnou. Chybělo dříví na otop, v zimních měsících se často ani nevyučovalo. Děti často trpěly hladem a vyčerpáním.[12]

Rok 1918, ve kterém vznikl samostatný Československý stát, se nesl duchem velkých změn, které se nevyhnuly ani českému školství. Všechny politické strany

[9] Srov. JŮVA, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 49
[10] Srov. ŠTVERÁK, V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky,* s. 66
[11] Srov. tamtéž, s. 74
[12] Srov. Český rozhlas. *Učitelé a žáci ve Velké válce*. [online]. 5. květen 2016 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://temata.rozhlas.cz/ucitele-a-zaci-ve-velke-valce-8109788

prosazovaly demokratizaci školství. Což se projevilo mimo jiné i na postavení žen – učitelek, neboť v roce 1919 byl zrušen výnos o Celibátu učitelek a pedagožky byly právně i služebně zrovnoprávněny s muži.[13]

Důležitý byl také rok 1920, kdy se konal První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti, který se konal pod záštitou T. G. Masaryka. Sjezd byl pracovního rázu a usiloval zejména o stanovení kulturního a školského programu.[14]

V roce 1922 byl vydán tzv. malý školský zákon, který zavedl povinnost osmileté školní docházky pro celou republiku a zrušil úlevy ve školní docházce. Dalším významným bodem tohoto zákona bylo snížení počtu žáků ve školách jednotřídních, a to na 65 a v ostatních na 70. Změnu v maximálním počtu žáků ve třídě přinesl školní rok 1932/33, kdy klesl jejich počet ze zákona na 50 ve třídě.[15]

Obrovský zvrat pro samostatné Československo přinesl rok 1939 a začátek 2. světové války. Veškeré úsilí o rozvoj školství v teorii i v praxi přerušilo šest let nacistické okupace, která měla pro celou společnost zničující následky. Do školství přinesla jeho okleštění, ale i deformaci, protože nacisté je plně přizpůsobili potřebám germanizace a fašistické politice „převýchovy“ české mládeže a dětí.[16]

Po roce 1948 přebírá směřování českého školství Komunistická strana Československa a vláda. Je zavedena důsledná forma jednotného školství formulovaná řadou zákonů a reforem, které však nikdy nebyly plně realizovány. Dogmatická výchova vedená v duchu marxismu-leninismu udusila podmínky pro skutečný dialog, který je pro demokratickou školu základem a vedla k průměrnosti a nižší úrovni českého školství.[17]

Závratné změny pro celé Československo přinesl rok 1989. Těchto změn se však budětická škola „nedočkala“, protože k 1. září 1977 ukončila svou činnost.

[13] Srov. ŠTVERÁK, V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky,* s. 79
[14] Srov. JŮVA, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 49, 50
[15] Srov. ŠTVERÁK, V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky,* s. 79
[16] Srov. VESELÁ, Z., *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, s. 127
[17] Srov. JŮVA, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 49, 50

3. Historie vzdělávání v Budětic ích

Stejně jako v jiných obcích a městech měla i škola v Budětic ích specifické postavení a význam. V roce 1781 byly položeny základy pravidelné školní výuky. Školní obvod budětické školy se v průběhu její existence nezměnil. Patřily do něj vesnice Budětice s dvorem Bohovo, samotou Dubovka, Lipová Lhota, Čepice a Vlkonice. [18]

Od roku 1781 až do roku 1977 učilo na budětické škole celkem 87 pedagogických pracovníků.[19] Podrobněji bude o jednotlivých učitelích a učitelkách samostatně pojednáno v příloze této práce.

V průběhu času se měnil nejen počet žáků, ale i počet tříd, které škola zaštiťovala. V letech 1781-1855 se jednalo o školu jednotřídní, následně se v letech 1855-1905 stala dvoutřídní a v letech 1905-1956 budětická škola zřizovala dokonce tři třídy. Opačný trend se projevil po roce 1956, kdy škola opět snížila počet tříd na dvě. Tento stav trval až do roku 1968, kdy se škola stala opět jednotřídní.[20]

Díky vzorně vedené kronice je možné zjistit přesné počty žáků, kteří v minulosti školu navštěvovali. Jejich počty jsou uvedeny v samostatné příloze této práce.

3.1 Historie školy do roku 1900

První písemná zpráva o budětické škole pochází z roku 1757, kdy o ní bylo zmíněno v Tereziánském katastru. Zde je poznámka o tom, že v pěti vesnicích se nachází celkem 817 osadníků a „zpustlá škola“. Díky tomuto záznamu je možné tvrdit, že škola v Budětic ích je jednou z nejstarších na Sušicku vůbec.[21]

Přesné datum založení první školy neuvádí ani školní kronika, hovoří však o tom, že před rokem 1781 zde vyučovala jakási švadlena, která učila číst a psát děti rodičů, kteří si tak přáli.[22]

Základy povinné školní docházky a vznik školy je datován v roce 1781, kdy na místní nově zřízenou farní školu nastoupil učitel Vincent Beneš.[23]

Záznamy v kronice popisují první školu jako malou chalupu, která dříve sloužila jako obecní kovárna, na jejímž místě byla v roce 1804 vystavěna nová jednopatrová

[18] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 78, 79
[19] Srov. tamtéž s. 80, 81, 82, 83, 84
[20] Srov. tamtéž s. 95
[21] Srov. tamtéž s. 76
[22] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 3
[23] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 78

budova školy. V přízemí se nacházela školní světnice a v poschodí světnice pro učitele.[24]

Vzhledem k velkému nárůstu počtu dětí byla škola již v roce 1855 dvoutřídní, výuka však stále probíhala jen v jedné třídě – druhá nebyla. Tento stav se však stal neudržitelným a obec hledala nové řešení. Před rokem 1870 koupila obec starou hospodu čp. 47, a to přímo nad starou školou a zřídila zde novou školní budovu. I přesto, že byl nový objekt školy mnohem prostornější, došlo brzo k jeho přetížení, mimo jiné z důvodů změn v době trvání povinné školní docházky. Počet žáků se pohyboval okolo 200 dětí, což absolutně nemohl zvládnout jeden pedagog, a proto v roce 1875 přichází do Budětic druhý učitel.[25] V roce 1885 byla místní dvoutřídní škola rozšířena na školu trojtřídní. Což fakticky neproběhlo, protože na žádost místní školní rady bylo rozšíření prodlouženo na pozdější dobu.[26]

Co se týče učitelského sboru, který bude podrobně popsán v samostatné příloze, tak v roce 1879 začíná na budětické škole učit první žena, a sice slečna Josefa Rubešová, která byla sestrou řídicího učitele.[27]

V písemných pramenech je také zaznamenáno, jakým způsobem činnost školy ovlivnila „tvář" obce. Jedním z takových počinů byla výsadba lip kolem místního hřbitova učitelem Janem Rubešem.[28] Tyto lípy přetrvaly do současnosti a dotvářejí charakteristický ráz okolí hřbitova. Podobně je tomu i s kovovou bustou Josefa Jungmanna, která byla v roce 1880 darována škole Ottou Pinkasem.[29] I tuto bustu je možné si prohlédnout v průčelí bývalé školní budovy, která dnes slouží jako obecní úřad.

Ve školní kronice je rovněž zaneseno nařízení c. k. školní rady z let 1888 a 1889 o zrušení vyučování z důvodu nemoci. Jednalo se o „osypky a neštovice". Nevyučovalo se od 13. října 1888 do 20. listopadu 1888 a od 12. února do 8. března 1889.[30] O průběhu řádění nemoci a případné mortalitě žactva kronika již dále nehovoří.

Do roku 1900 kronika nepojednává o absenci žáků ve výuce v závislosti na počasí nebo ročních obdobích, až na výjimku z roku 1891, kdy je zaznamenáno, že

[24] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 3
[25] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 78
[26] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 13
[27] Srov. tamtéž, s. 7
[28] Srov. tamtéž, s. 4
[29] Srov. tamtéž, s. 9
[30] Srov. tamtéž, s. 15, 16

„pravidelné školní docházce vadila velice krutá letošní zima, neschůdné cesty (zvláště z Čepic) a pasení dobytka“.[31]

3.2 Historie školy od roku 1901 do roku 1913

Aby mohla být komplexně popsána historie budětické školy, je nutné nastínit dějinný obraz daného období.

3.2.1 Dějinný obraz doby

Před 1. světovou válkou tvořily České země nejrozvinutější část Rakouska-Uherska, což dokazuje i fakt, že 40 % veškeré průmyslové výroby v habsburském mocnářství pocházelo právě z Čech. Češi drželi prvenství například v cukrovarnictví, sladovnictví, pivovarnictví nebo železářském či strojírenském průmyslu.[32]

Nezahálelo ani politické hnutí. V Čechách se zformovalo několik silných politických stran. Měšťanstvo reprezentovaly dvě strany – Národní strana v čele s Františkem Ladislavem Riegrem (staročeši) a Národní strana svobodomyslná (mladočeši) vedená Karlem Kramářem. Dělníky zastupovala strana dělnická a agrárníky pak strana agrární v čele s Antonínem Švehlou. [33]

Poslední čtvrt století před první světovou válkou bylo plné událostí a procesů, které měnily dosavadní tvář habsburské monarchie. Byla to doba neklidná, přinášející střety politické, národnostní i sociální.[34]

Na přelomu 80. a 90. let dochází v české politice k velkým změnám. Staročeši ztrácejí vliv a na jejich místo nastupují dočasně mladočeši. Mladí lidé důrazně formulovali radikální požadavky na řešení různých politických, kulturních, sociálních a národnostních problémů. Mladočeši chtěli mít vliv na praktickou politiku vídeňské vlády, jednalo se především o demokratičtější volby a jazykovou otázku.[35]

Prosazení volebního práva se sice nepodařilo, ala optimismus vlilo Čechům do žil Badeniho jazykové opatření. Proti tomu se však u německého obyvatelstva zvedla

[31] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 17
[32] Srov. Společnost před první světovou válkou. *Dejepis.com* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.dejepis.com/ucebnice/spolecnost-pred-prvni-svetovou-valkou/
Srov. Společnost před první světovou válkou. *Dejepis.com* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.dejepis.com/ucebnice/spolecnost-pred-prvni-svetovou-valkou/
[34] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 254
[35] Srov. tamtéž, s. 254

tak obrovská vlna odporu, že předseda vlády pod tlakem společnosti musel kapitulovat, což vedlo k další eskalaci napětí mezi Čechy a Němci.[36]

Otázka demokratizace voleb se stala opět aktuální a v roce 1907 probíhaly první volby do vídeňského parlamentu podle všeobecného a rovného hlasovacího práva. Volební reforma představovala důležitý krok k demokratizaci habsburského státu. Tyto volby měly pro Čechy velký dopad a ukázaly, že mladočeši ztratili své zásadní postavení. Národnostní pře a oboustranná neochota k ústupkům proměnily český zemský sněm v Praze v pomyslné bitevní pole. I přesto, že jeho funkcí mělo být projednávat praktické záležitosti důležité pro fungování Čech, pro svou neschopnost v klidu řešit i ty nejtriviálnější věci, musel být nakonec rozpuštěn. Češi se s Němci nedokázali domluvit, a jakákoliv dohoda mohla být vykládána jako zrada národních zájmů.[37]

3.2.2 Školní rok

Kronika budětické školy zachycuje stále se opakující události stejně jako ty mimořádné. Proto, aby mohly být náležitě zachyceny obě formy událostí, bude popisován fiktivní rok v tomto období, kde budou zachyceny periodicky opakující se záznamy, i ty ostatní.

Školní kronika je pečlivě vedena. V období 1901 až 1913 však nezmiňuje politické dění a je naprosto loajální k Rakousko-uherskému mocnářství. To dokazuje i záznam z 2. prosince 1909, který zmiňuje oslavu konanou u příležitosti šedesátiletého panování císaře Františka Josefa I.[38]

Změny v pedagogickém sboru jsou rovněž pečlivě zaznamenávány a budou uvedeny v samostatné příloze této práce.

Školní rok byl zahájen v polovině září školní mší svatou, vzýváním ducha svatého a ukončen byl službami Božími. Následně byly dětem rozdány školní zprávy za 4. čtvrtletí. Výuka probíhala do poloviny července.

Každoročně školu navštěvoval c. k. školní inspektor. Popis inspekcí ani inspekční zprávy nejsou v kronice zaneseny.

Ke svaté zpovědi a svatému přijímání přistupovali žáci pravidelně 3x v roce, a sice v prosinci, dubnu a červenci. V dubnu byly také konány zkoušky z náboženství a obřad svatého biřmování.

[36] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 254
[37] Srov. tamtéž, s. 255
[38] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 73

Pravidelně se také opakovaly oslavy narozenin a jmenin členů královské císařské rodiny.

Následoval stručný záznam průběhu Hospodářského kurzu, který budětická obecná škola zaštiťovala. Vedena byla i statistika počtu žáků včetně jejich absence. Zmiňována byla také nemocnost dětí a jiné významné události.

V období od roku 1901 až do roku 1913 třikrát neprobíhalo vyučování z důvodu epidemiologického onemocnění žactva. Jednalo se o roky 1902, 1903 a 1911. Jednalo se o osypky a sípavý kašel. Bohužel v kronice nejsou uvedeny další záznamy o průběhu nemocí nebo mortalitě žactva. O zdravotní stav žáků budětické školy bylo pečováno. O tom svědčí i fakt, že v roce 1912 proběhlo očkování školní mládeže doktorem Pohlem.[39] K lepšímu zdravotnímu stavu žáků také přispělo vybudování čtyř nových toalet ve školním roce 1902/1903 a ve školním roce 1910/1911 vybudování nového obecního vodovodu, který pitnou a nezávadnou vodou zásoboval nejen obec, ale i místní školu i školní zahradu. [40]

Vlastní polévkový ústav vznikl přičiněním Komitétu spolku pro opuštěnou mládež v Sušici. Teplého oběda, tedy polévky z mléka, či bílé kávy se dostávalo v době od 15. 1. do 15. 3. všem přespolním žákům. Průměrně bylo denně vydáno cca 80 obědů, které připravovaly manželka řídicího učitele a učitelka 2. třídy Marie Hrubá. O náklady na přípravu jídla se podělila místní kampelička a Komitét pro ochranu mládeže v Sušici.[41]

Kronika rovněž uvádí, že v roce 1909 došlo ke snížení absencí žactva, a to z důvodu zavedení tzv. polévkového ústavu pro všechno žactvo přespolní a zákaz stěhování se dětí bez rodičů ze školy jedné obce do druhé.[42]

O činnosti mládeže v závislosti na počasí hovoří i záznam ve školním roce 1901/1902, kdy byla zima mírná a bez sněhu. Díky tomu prý rolníci orali celou zimu a „mládež v lednu provozovala letní své hry“.[43]

[39] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 87
[40] Srov. tamtéž, s. 58, 79
[41] Srov. tamtéž, s. 74
[42] Srov. tamtéž, s. 77
[43] Srov. tamtéž, s. 56

3.3 Historie školy od roku 1914 do roku 1918

Toto nelehké období se přímo, či nepřímo odrazilo v životě většiny obyvatel vyspělého světa.

3.3.1 Dějinný obraz doby

Dne 28. června 1914 padly v bosenském Sarajevu výstřely, které se staly osudné nejen rakouskému následovníkovi trůnu Františku Ferdinandovi d´Este, ale i většině tehdejšího světa. O měsíc později vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku. Do tohoto konfliktu se postupně zapojily další země. Na srbskou stranu se postavily carské Rusko, Francie a Anglie. Naopak k Rakousku-Uhersku se připojilo Německo, o kterých se dále hovořilo jako o tzv. ústředních mocnostech.[44]

Optimistická představa o tom, že tento válečný konflikt bude rychlý a pro Rakousko-Uhersko vítězný, vzala brzy za své. Oproti očekávání se válka proměnila ve vyčerpávající, dlouhotrvající zákopové boje. Hospodářské a sociální poměry v habsburské monarchii nebyly na další válku připraveny. Díky odvodům na frontu musely být na jejich místech zaměstnány ženy, a to i v těžkém průmyslu nebo v zemědělství. V zemědělství byl zaveden povinný státem organizovaný a armádou dozorovaný výkup plodin a dobytka. Trvající konflikt vyčerpal společnost. Průběžně klesala úroda obilí, závratně rostly ceny základních komodit a klesaly reálné příjmy. Pokles životní úrovně v monarchii a růst sociálního napětí vedly k mnoha protestům a stávkám. Tlak na české národní smýšlení byl po vypuknutí války doprovázen zostřenou cenzurou a potlačením národní kultury.[45]

Dne 21. listopadu 1916 zemřel František Josef I. Novým císařem se stal devětadvacetiletý Karel I., synovec Františka Ferdinanda d´Este.[46] Změna na trůně představovala částečné uvolnění politických poměrů.[47]

V roce 1917 vznikl Manifest českých spisovatelů. Jeho prostřednictvím bylo vysloveno přání společného soužití Čechů a Slováků. Podobným směrem se ubírala i tzv. Tříkrálová deklarace českých politiků z ledna 1918. Ta hovořila o právu národů na sebeurčení a možnosti přihlásit se k národní samostatnosti. V průběhu jara a léta se

[44] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 256
[45] Srov. tamtéž, s. 256
[46] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 554, 555
[47] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 256

čeští politici začali postupně připravovat na nevyhnutelnou porážku Rakouska-Uherska a převzetí moci v českých zemích. Významným milníkem českých dějin byl 28. říjen 1918. V ten den převzali zástupci Národního výboru Obilný ústav a poté na zemském místodržitelství prohlásili, že přebírají správu země. Následně byl v pražských ulicích provolán samostatný stát.[48]

Výše popsané události se promítly i do chodu budětické obce. Válečná léta přinesla bídu, hlad a smutek po těch, kteří se již nevrátili. Podle farní kroniky dosáhla bída vrcholu v roce 1918. Vojenské rekvizice i na venkově způsobovaly nedostatek. Záznam zmiňuje i to, že chudí lidé trpěli hladem, a že lichva silně bujela. V tomto období byly také postupně rekvírovány zvony budětického kostela a cínové píšťaly z jeho varhan.[49] Ztráta mnohých hospodářů a otců od rodin byla ve vsi znát. Nejenže chyběla mužská pracovní síla, ale hlavně otcové od rodin, kteří byli zdrojem kázně. Ta u budětické mládeže v této nelehké době upadala, což dokládá i obecní výstraha vydaná 25. května 1915.[50] I obec Budětice slavila vznik samostatného Československého státu, a to 1. listopadu při velkých službách božích. Další slavnost následovala 18. listopadu téhož roku, při které byly na návsi zasazeny tři „lípy svobody“.[51]

3.3.2 Školní rok

V letech 1914 až 1918 zmítala světem 1. první světová válka, která výrazně ovlivnila i chod budětické školy. Farní kronika zachycuje událost, která první světové válce předcházela, a to byl atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d´Este a jeho manželku Žofii. Dne 6. července se za zesnulé konala zádušní mše, které se zúčastnilo velké množství věřících, měšťanů, ale i školní mládeže.[52]

Školní rok byl zahajován a ukončován obvyklým způsobem jako v předchozích letech. O provádění služeb božích nejsou v kronice záznamy a školu i nadále jednou za rok navštěvoval c. k. školní inspektor.

Pedagogové se i nadále projevovali naprosto loajálně vůči Rakousko-uherskému mocnářství, což dokládají záznamy o smrti císaře Františka Josefa I.,

[48] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 257
[49] Srov. *Farní kronika,* 1649-1981, s. 81, 82
[50] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 42
[51] Srov. tamtéž, s. 43, 44
[52] Srov. *Farní kronika*, 1649-1981, s. 71

přičemž jeho památka byla školní mládeží náležitě uctěna mší svatou. Stejně jako oslavy nového následníka trůnu Karla I. I v dalších letech, až do konce I. světové války, se dne 3. 12. 1916 a 8. 5. 1917 oslavovaly jmeniny a narozeniny Karla I., a také se konaly zádušní mše za Františka Josefa I., kterých se žáci účastnili.[53]

Zahájení 1. světové války je v kronice budětické školy zaneseno. Není o ní hovořeno jako o „1. světové válce“, ale jako o „světové válce“. Ani v náznaku není zmíněna možnost, že tato válka bude první a další po ní bude následovat.[54]

Válka se nevyhnula ani členům učitelského sboru. Učitelé Jan Hrubý a František Voříšek byli mobilizováni. Přičemž učitel Hrubý byl podle záznamu z roku 1914 ponechán pro „nervozitu“ v nemocnici v Písku a jeho kolega Voříšek, podle zpráv z roku 1918, upadl do ruského zajetí. Proto také bylo ve školním roce 1917/1918 vyučováno jen ve dvou třídách, a sice řídicí učitel František Šafránek vyučoval ve třetí třídě a slečna Anežka Mottlová zajišťovala střídavě výuku v I. a II.[55]

Zdravotní stav žactva byl dobrý. Epidemie spalniček se vyskytnula pouze ve školním roce 1917/1918.[56] O jejím průběhu a případné mortalitě kronika budětické školy nehovoří. Povinná školní docházka však vinou válečných let uspokojivá nebyla. Válečná nouze se obrážela i na chodu školy, např. v období mezi 15. únorem a 2. dubnem 1918 nebylo uhlí, a proto výuka neprobíhala.[57]

Ze záznamů rovněž vyplývá, že pedagogický sbor nebyl ve válečných letech spokojený s chováním a přístupem školské rady. Podle záznamu ze školního roku 1916/1917 školní rada nereflektovala na potřeby školy. Odmítala zajistit škole veškeré opravy, ale i obstarat nejnutnější nářadí, nábytek apod. Čímž prý škola „vysoce trpěla“. Podobný záznam se opakoval i ve školním roce 1917/1918, kdy záznam hovořil o „netečném, až nepřátelském“ postoji školské rady.[58]

Válka se odrážela i v mimořádných událostech žactva, které neměly periodický charakter. Například na podzim 1916 vysázeli žáci a učitelé stromořadí 150 stromů podél cesty z Budětic do Vlkonic. Jednalo se o upomínku na světovou válku. Do této

[53] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 93
[54] Srov. tamtéž, s. 90
[55] Srov. tamtéž, s. 91
[56] Srov. tamtéž, s. 96
[57] Srov. tamtéž, s. 96
[58] Srov. tamtéž, s. 93, 96

akce se zapojila také obec Budětice, která opatřila opěrné kůly pro mladé stromky a na práci uvolnila nádeníka.[59]

Několikrát škola zaštiťovala i dobročinné sbírky. Například v roce 1918 se děti pilně zúčastnily sbírek vlněného prádla, kožešin atd. V témže roce se i učitelský sbor aktivně zapojil do agitace a sbírek na VI., VII. a VIII. válečnou půjčku. A opomenuty nebyly ani sbírky pro České srdce či pro Fond po padlých vojínech.[60]

3.4 Historie školy od roku 1919 do roku 1938

Jen velmi krátký čas byl první republice vyměřen. Nově vzniklý stát trpěl mnoha problémy, které s sebou meziválečné období a složitá doba přinesly.

3.4.1 Dějinný obraz doby

Vyhlášení samostatné Československé republiky je spojeno s datem 28. října 1918, to ale neznamená, že onoho dne Československo vzniklo. Samostatnému vzniku předcházelo dlouhé vyjednávání. Rozhodující vliv v tomto směru měl Tomáš Garrigue Masaryk. Od roku 1914 objasňoval spojencům, proč má být Rakousko-Uhersko rozbito a co má následovat. Byl to právě on, kdo vysvětlil velmocím, jak může vznik samostatné Československé republiky přispět ke stabilizaci Evropy. Pro spojenecké státy bylo důležité vytvoření vlastního vojska československých legií a zapojení do domácího odboje. Postupně vyjádřili dohodoví spojenci souhlas s existencí samostatného ČSR. Datum 28. října 1918 přišel spojencům jako vhodný, a sice proto, že existovala z jejich vůle a zároveň respektovali kroky domácího odboje.[61]

Jedním z důležitých milníků v našich dějinách byla měnová reforma připravená Aloisem Rašínem. Vlastní kolkování starých bankovek proběhlo v Čechách od 3. do 9. března 1919 a následně byla zavedena koruna československá. Při kolkování byl majitelům vrácen jen poloviční obnos, druhý byl zadržen jako státní nucená půjčka.[62]

Dne 16. dubna 1919 přijalo Národní shromáždění zákon o pozemkové reformě. Na jeho základě se pro účely pozemkové reformy zabíral pozemkový majetek o výměře nad 150 hektarů zemědělské půdy a nad 250 hektarů veškeré půdy. Vlastnímu záboru

[59] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 93, 94
[60] Srov. tamtéž, s. 95
[61] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 267
[62] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 576

podléhaly 4 miliony hektarů půdy. K realizaci této reformy byl 11. června 1919 vytvořen Státní pozemkový úřad.[63]

Významným dnem pro Československou republiku byl 29. únor 1920, kdy Revoluční národní shromáždění přijalo zákon Československé republiky č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky se stala základním pilířem moci zákonodárné, vládní a výkonné. Ústava ustanovila dvoukomorový systém a nahradila provizorní ústavu z 13. listopadu 1919.[64]

Dne 27. května 1920 byl na společné schůzi obou sněmoven Národního shromáždění zvolen první prezident T. G. Masaryk.[65]

Toto období však nebylo jen idylickou dobou. Mezi 10. a 17. prosincem 1920 proběhla generální stávka. Tuto stávku vyvolali zradikalizovaní dělníci, kteří obsadili mnohé továrny, státní úřady a nádraží. Stávka se však nestala všeobecnou a pomocí vojska byla nakonec zlomena. Tato událost byla jedna z mnoha reakcí na stále se prohlubující poválečnou hospodářskou krizi.[66]

Dne 6. března 1923 byl vydán zákon na obecnou ochranu republiky č. 50/1923 Sb., který reagoval na atentát ministra Aloise Rašína. Zákonem se měla mladá republika chránit před levicovými a pravicovými extremisty.[67]

Krach na newyorské burze, který se udál 24. října 1929, přinesl vážnou ekonomickou krizi, která postupně ochromila celý svět, Československou republiku nevyjímaje. Tu postihla s mírným zpožděním, až na jaře 1930.[68] Předehrou rozsáhlé hospodářské krize se stala krutá zima a extrémní mrazy, jejíž následkem pomrzly ovocné stromy a všechny ozimy. V Československu klesla průmyslová výroba o 40 % a co do rozsahu a hloubky byla tato krize doposud největší, co svět postihla. Nejhorším příznakem krize byla závratná nezaměstnanost. Počet nezaměstnaných v Československu byl odhadován na 978 tisíc. Nejhorší situace bylo v sudetském pohraničí. Tento fakt nahrával politice německých negativistických stran. Hospodářský rozmach nastal až v polovině 30. let a do značné míry souvisel se vzestupem zbrojního průmyslu.[69]

[63] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 577
[64] Srov. tamtéž, s. 583, 584
[65] Srov. tamtéž, s. 586
[66] Srov. tamtéž, s. 588
[67] Srov. tamtéž, s. 588
[68] Srov. tamtéž, s. 604
[69] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 291

Na základě mezinárodního vývoje zahájil Edvard Beneš už roku 1932 silnou politiku obrany Československé republiky. Uvědomoval si sílící nebezpečí fašismu, který s nástupem k moci Adolfa Hitlera sílil. Z vojenského hlediska byla už od roku 1932 rozvíjena nová vojenská doktrína. V roce 1934 byla prodloužena prezenční vojenská služba na 2 roky a v roce 1935 se začalo budovat pohraniční opevnění státu.[70]

Československá republika čelila tlaku zvenčí a musela se potýkat i se stoupajícím napětím v pohraničí. Vše eskalovalo 29. září 1938 v Mnichově, kam byla svolána schůze představitelů vlád Velké Británie, Francie, Itálie a Německa bez pozvání ČSR. Tento den byla uzavřena tzv. Mnichovská dohoda, na jejímž základě bylo požadováno podstoupení československého pohraničí a vyřešení polsko-maďarské otázky. Dne 30. září 1938 pod nátlakem prezident E. Beneš Mnichovský diktát přijal. Pro Českou republiku byla ztráta pohraničních oblastí velmi citelnou ranou. Stát přišel o velkou část zemědělství a průmyslu, který byl koncentrován právě v pohraničí. Republika také ztratila velkou část obyvatel, dopravního spojení i nově vzniklého vojenského opevnění.[71]

Tato obrovská oběť však mír nepřinesla. Naopak dne 16. března 1939 byl vyhlášen vznik Protektorátu Čechy a Morava a bývalá Československá republika se stala součástí Německé říše, ve které se stali Češi znevýhodněnými a podřadnými.[72]

Rány po první světové válce se postupně zacelovaly, přesto v zapomnění neupadly. Důkazem toho bylo odhalení pomníku padlým občanům z Budětic a Lipové Lhoty, které proběhlo 15. července 1924. Ani obec Budětice neunikla hospodářské krizi, kterou odstartoval krach na newyorské burze. Nastal pokles prodeje zemědělských výrobků a snížila se i sezonní zaměstnanost.[73]

3.4.2 Školní rok

Rok 1918 byl rokem převratným a velice významným. I nadále se během každého školního roku opakovaly periodické úkony, ale ze zcela pochopitelných důvodů došlo k odklonu od loajality k zaniklé rakouské monarchii a začaly se objevovat prvky nové, které více či méně čišely národnostní hrdostí a vlastenectvím, které se snažila škola

[70] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 294
[71] Srov. tamtéž, s. 291
[72] Srov. tamtéž, s. 295
[73] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 45

a její pedagogové předávat svým žákům. Je obdivuhodné, že učitelé tuto snahu vyvíjeli i v poválečném období, kdy ekonomická situace nebyla dobrá. To dokazuje i zápis ze školního roku 1919/1920, kdy z důvodu chřipkové epidemie a nedostatku paliva muselo být vyučování od 14. října do 26. ledna přerušeno.[74]

Školní rok byl nově zahajován k 1. září, a sice oslavami a připomenutím zásluh prezidenta T. G. Masaryka a byl ukončován závěrečnou slavností, která se konala k 30. červnu Husovou a později Husovou a Komenského slavností. Samostatná Husova slavnost probíhala vždy 6. července. Tu doprovázelo symbolické pálení hranice, recitace básní, přednáškou o jeho přínosu pro nově vzniklou Československou republiku a zpěvem národní hymny. Zároveň každoročně probíhaly oslavy vzniku samostatného Československého státu a narozenin prvního prezidenta T. G. Masaryka.

Zdravotní stav žactva v meziválečných letech nebyl vždy dobrý. Ve školních letech 1918/1919 a 1921/1922 postihla žáky i jejich učitele epidemie chřipky. Mortalita a průběh epidemie však zaznamenány nejsou. S největší pravděpodobností se jednalo o tzv. Španělskou chřipku, která sužovala velkou část světa. Žákům se nevyhnuly ani epidemie spalniček (šk. rok 1923/1924 a 1927/1928) či příušnic (1925/1926). Podle zápisů budětické kroniky byl doposud, co se týče zdravotního stavu žactva, nejtragičtějším rokem školní rok 1937/1938. Od začátku prosince do konce května onemocněli téměř všichni žáci příušnicemi, spalničkami, zarděnkami a dvě děti záškrtem. Jedna žákyně dokonce zemřela na plicní tuberkulózu a další na zánět slepého střeva. V prosinci trpěly téměř všechny děti dusivým dávivým kašlem.[75]

Pravidelně každoročně školu navštěvoval školní inspektor. Velice pečlivě jsou zaznamenávány všechny volby, které se v meziválečném období odehrávaly, a to včetně volebních výsledků. A samozřejmě se konaly i oslavy životních jubileí významných českých vlastenců. Větší počet oslav se odehrával v prvních letech po válce a postupně klesal. V roce 1938 se konaly již jen oslavy výročí vzniku samostatného státu a oslavy výročí narození prezidenta T. G. Masaryka, což bylo s přihlédnutím k politické situaci víc než pochopitelné.

V následujícím textu jsou zachycena další významná jubilea nemající periodický charakter, jak jsou zanesena ve školní kronice. Ve školním roce 1920/1921 se kromě opakujících se oslav Dne Svobody 28. října, narozenin prezidenta T. G. Masaryka

[74] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 99
[75] Srov. tamtéž, s. 107

7. března a Husovou a Žižkovou slavností 30. června, se 23. února slavilo sté výročí narození Boženy Němcové.[76] Ve školním roce 1921/1922 se dne 30. 10. 1921 konala oslava stého výročí narozenin K. H. Borovského a 12. listopadu proběhl pietní akt za slovenského básníka Pavla Országha Hviezdoslava.[77] Dále pak ve školním roce 1922/1923 bylo vzpomenuto na sté výročí narození Jaroslava Vrchlického.[78] Ve školním roce 1923/1924 byla konána oslava na počest života a díla Bedřicha Smetany.[79] Ve školním roce 1924/1925 byla dne 28. září konána oslava 10. výročí rozvinutí praporu první české družiny v Rusku a Francii.[80] Dne 4. května 1929 proběhl pietní akt u příležitosti 10. výročí úmrtí Milana Rastislava Štefánika.[81] Ve školním roce 1932/1933 proběhla dne 17. září oslava ke stému výročí narození Miroslava Tyrše, 9. září bylo vzpomenuto 25. výročí smrti Svatopluka Čecha a 20. výročí úmrtí básníka Jaroslava Vrchlického.[82] Dne 21. prosince 1934 bylo vzpomenuto 100. výročí národní hymny. [83] Ve školním roce 1936/1937 proběhly oslavy Karla Havlíčka Borovského, a sice 115. výročí jeho narození a 80. výročí jeho úmrtí. Téhož roku bylo vzpomenuto na sté výročí úmrtí českého básníka Karla Hynka Máchy a 125. narozeniny Karla Jaromíra Erbena.[84]

Ve školní kronice je podrobně popsán školní rok 1918/1919 a zachycuje nejvýznamnější okamžiky té doby. Nechybí ani popis mírového jednání a následné kapitulace Rakouska-Uherska. To přistoupilo na podmínky presidenta Wilsona o uznání samostatnosti československé. Dne 28. října 1918 národní výbor vydal zákon o zřízení samostatného Československého státu. Dne 14. listopadu se k první schůzi schází Národní shromáždění a prohlašuje ústavní formou nový stát, a to Československou republiku.[85] Z tohoto záznamu vyplývá, že mnozí chápali den kapitulace jako vznik samostatné republiky, k čemuž však došlo až o měsíc později, po dalších diplomatických jednáních vedených T. G. Masarykem.

[76]Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 101
[77] Srov. tamtéž, s. 109
[78] Srov. tamtéž, s. 113
[79] Srov. tamtéž, s. 119
[80] Srov. tamtéž, s. 125
[81] Srov. tamtéž, s. 149
[82] Srov. tamtéž, s. 165
[83] Srov. tamtéž, s. 177
[84] Srov. tamtéž, s. 197
[85] Srov. tamtéž, s. 98

V očích národa se právě on stal hrdinou, což dokazuje i záznam ve školní kronice: *„Provedena volba prvního presidenta nově utvářeného státu a zvolen jednomyslně za ohromujícího potlesku celého Národního shromáždění prof. T. G. Masaryk, který se dne 21. prosince 1918 vrací do hlavního města Prahy za jásotu, nadšení celého národu.“* [86] V celé vlasti, stejně jako v Budětičích, se konaly slavnosti a oslavy. Dne 11. listopadu 1918 byly na budětické návsi zasazeny tři „lípy svobody“ (a sice Masarykova, legionářů a Wilsonova).[87]

O tom, že učitelé seznamovali své žáky s politickým děním, dokazují také následující záznamy*: „Dne 21. února 1923 promluvil řídicí učitel Frant. Křešina před veškerým žactvem o úmrtí prvního ministra financí republiky naší. Dr. Aloise Rašína, jenž zahynul rukou zákeřnou. Vylíčil podrobně celý jeho život i utrpení za války, vyložil dětem jeho houževnatost, píli, pevnou vůli a velkou lásku k národu československému.“*[88] Důvody, proč se stal obětí atentátu ani průběh měnové reformy, ve školní kronice však zmíněny nebyly.

„Dne 13. května 1923 odešla na věčnost manželka našeho presidenta republiky, paní Charlie Garrigue Masaryková, která, ač rodem Angličanka, duchem i cítěním byla Češka. Paní velice jemná, která zraky své k trpícím obracela. Utrpení válečné a strasti i starosti o svého manžela zkrátily její šlechetný život.“ [89]

Zápis v kronice školy ze školního roku 1923/1924 hovoří o změnách ve vyučovacích předmětech, které byly zavedeny na základě tzv. „malého školského zákona“. Jednalo se občanskou nauku a výchovu a ruční práce chlapecké.[90]

Tento školní rok byl na události ve škole i obci opravdu bohatý. To dokazuje i zápis o slavnostním odhalení pamětního pomníku, který je možné vidět v obci v nezměněné podobě doposud. Z následujícího záznamu je patrné, jak se propojila činnost žactva s dalšími občany. *„Dne 15. června 1924 byl na návsi obce pomník věnovaný padlým vojínům ve světové válce zdejší, pořízený zdejší mládeží z výtěžku dožínkové slavnosti, sbírky darů v obci a div. představení.* (…) *Tento pamětní kámen připomínati má občanstvu a mládeži krutosti války světové, vyvolané vladaři*

[86] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 98
[87] Srov. tamtéž, s. 98
[88] Tamtéž, s. 113
[89] Tamtéž, s. 117
[90] Srov. tamtéž, s. 118

germánskými a povinnost občanstva tím více milovati republiku Československou, tolikerou slovanskou krví vykoupenou. " [91]

Nově se kronika budětické školy zmiňuje i o tom, že učitelé se svými žáky podnikali školní výlety. Většinou se jednalo o výlety do blízkého okolí, ale voleny byly tak, aby aktivně obohacovaly výuku. Jedním z takových byl i školní výlet do Horažďovic, který je v kronice zanesen takto: *„Žactvo místní školy podniklo dne 6. listopadu 1925 se svými tříd. učiteli výlet do Horažďovic, aby shlédlo význam a výsledky letecké činnosti naší čsl. armády."* [92] K dalšímu osobnostnímu rozvoji žáků přispívala i čítárna, která byla pravidelně doplňována o nová periodika a nové knihy, viz další zápis ve školní kronice: *„Jako minulá léta, tak i letos zakoupeny byly pro II. a III. třídy časopisy pro škol. mládež „Vzkříšení" a „Zlatá brána", aby žactvo své vědomosti obohacovalo novými a světovými událostmi časovými."* [93]

Další záznam z roku 1926 hovoří o konání VIII. všesokolského sletu, jehož se účastnilo 10 budětických členů. Tato událost byla chápána jako manifest a celonárodní projev lásky sokolské k drahé vlasti, ke svému presidentu osvoboditeli a mistru Janu Husovi.[94]

Další významnou událostí, kterou kronika školy zachytila, byla volba prezidenta republiky, která proběhla 27. května 1927. Žákům byl vysvětlen význam opětovného zvolení T. G. Masaryka prezidentem. A následně byla školní budova po tři dny ozdobena státními prapory.[95]

Další propojení činností žáků a ostatních občanů obce se odehrálo 28. října 1928 u příležitosti desátého výročí vzniku samostatného Československého státu. V dopoledních hodinách se odehrál průvod všech občanů po silnici od Rábí. Žactvo tělovýchovné jednoty „Sokol", dorost, další členové v kroji, dobrovolní hasiči i ostatní občané došli až k památníku padlých vojínů na návsi v Buděticích. Zde byly položeny květiny, byly recitovány básně, zazněla hymna a profesor místní hospodářské školy s Janem Pánkem působivě vysvětlili význam tohoto dne a vybídli občanstvo k lásce ke své drahé republice.[96]

[91] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 121
[92] Tamtéž, s. 133
[93] Tamtéž, s. 132
[94] Srov. tamtéž, s. 134
[95] Srov. tamtéž, s. 139
[96] Srov. tamtéž, s. 148

Školní rok 1928/1929 byl specifický i jinak. O krachu na newyorské burze v kronice záznam není, ale podrobně popisuje velice krutou a mrazivou zimu, která byla příčinou malé úrody v následujícím roce a prohloubila ekonomický pád, který krach na burze přinesl. Na základě nařízení tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty bylo ve všech školách v republice od 17. do 28. února 1929 zastaveno vyučování z důvodu nedostatku paliva. Pro velice kruté mrazy škola se spolkem Československého červeného kříže odstartovaly stravování přespolních žáků. Odehrávalo se to v době nejkrutějších mrazů, kdy žactvo, dle záznamu, strádalo zimou. Podle zápisů v kronice svého maxima dosáhly mrazy 10. února 1929, a to úctyhodných -42 °C.[97]

Ve školním roce 1933/1934 mělo v budětické škole dojít ke zrušení jedné třídy, a to na základě přípisu okresního školního výboru ze 7. srpna 1933 v Sušici. Proti tomuto výnosu se však místní školní rada odvolala, bylo jí vyhověno a zrušení jedné postupné třídy odvoláno.[98]

Dne 12. prosince 1933 zemřel Antonín Švehla. Žákům byl vysvětlen jeho význam a přínos, kterým se podílel na vzniku samostatného československého státu. Vzpomenuto bylo i světoznámého houslového pedagoga Otakara Ševčíka, jenž zemřel 18. ledna 1934 a na výročí úmrtí Antonína Dvořáka a Bedřicha Smetany.[99] Na jejich počest byl uspořádán pěvecký festival, o kterém se dochoval následující záznam: *„U příležitosti 50. výročí smrti B. Smetany a 30. výročí smrti Ant. Dvořáka uspořádala Pěvecká obec čsl. ve dnech 22. a 29. dubna a 1. května Pěvecký festival, jehož úroveň plně osvědčila smysl pro umění a úctu k památce největších našich umělců a k jejich dílu. 22. duben byl dnem mládeže, jež svými vynikajícími výkony a ukázněním budila všeobecné nadšení a uznání.“* [100] Na 10. července 1934 připadlo sté výročí narozenin Jana Nerudy, na kterého bylo pietně vzpomenuto na konci školního roku.[101]

Školní kronika zmiňuje i odstoupení prvního československého presidenta T. G. Masaryka a zvolení jeho nástupce Eduarda Beneše. Ten byl zvolen 18. prosince 1935. Tyto události jsou podrobně, stejně jako dětství a celý dosavadní život druhého prezidenta, v kronice budětické školy zaneseny.[102]

[97] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 150, 151
[98] Srov. tamtéž, s. 169
[99] Srov. tamtéž, s. 172
[100] Tamtéž, s. 150, 173
[101] Srov. tamtéž, s. 150, 173
[102] Srov. tamtéž, s. 183, 186

Ve školním roce 1934/1935 bylo s žáky, ale i s širokou veřejností vzpomenuto na 20. výročí počátků československých legií v Rusku a ve Francii.[103] Kronika budětické školy zmiňuje i další významné zahraniční události, a sice násilné úmrtí J. V. Alexandera I. a Louise Barthoua. Tato událost je zachycena takto: *„J. V Alexander I. – Spisovatel, rytířský král bratrského státu jugoslávského, podlehl dne 9. října 1934 zákeřnému vražednému útoku v Marseille na cestě do Paříže, kde měla býti konána důležitá jednání na upevnění evropského míru.“* [104] Vražednému útoku anarchisty podlehl také Louis Barthou, francouzský státník, který jugoslávského krále doprovázel. [105] Tato událost byla jasným důkazem toho, že mír v Evropě se pomalu začal destabilizovat. Což dokazuje i zákon č. 142 z 29. května 1936, kterým byla pro účely obrany státu vypsána půjčka na obranu státu. Ve vypsané lhůtě od 8. června do 11. července 1936 bylo vybráno přes tři a půl miliardy Kč. V kronice školy je tento ohromný počin komentován takto*: „Tímto velikým úspěchem půjčky bude chráněn život a majetek občanů, kteří prokázali svou státnost, hrdost a obětavost v době hospodářské tísně.*“ [106]

V roce 1937 zemřel první president T. G. Masaryk. O jeho odchodu a obrovské ztrátě pro český národ je v kronice budětické školy dlouze a obsáhle pojednáváno.

Situace v republice nebyla dobrá, naopak, což dokazuje další zápis v kronice budětické školy, která hovoří o průběhu nácviku civilní protiletecké obrany. *„Vzhledem k vážnosti doby a možnému nebezpečí, jemuž by bylo vydáno v případě války také civilní obyvatelstvo, byla zorganizována ve zdejší obci civilní protiletecká obrana.“* [107] I tento počin mohl být reakcí na projev Adolfa Hitlera, který je v obecní kronice zapsán a komentován následovně: *„20. února vzrušil celou evropskou veřejnost a též i naši československou veřejnost projev vůdce a kancléře Říše německé Adolfa Hitlera, že za hranicemi žije 10 000 000 Němců, kteří musí býti k Říši připojeni. 1. března promluvil v témž smyslu jako vůdce Adolf Hitler i pruský ministerský předseda maršál Göring. Oba projevy byly přetřásány i u nás v naší vesnici a soudilo se z nich na válku.*“ [108]

Nejtemnější obavy se záhy potvrdily, a to již 10. března 1938. Tyto události popisuje obecní kronika následovně: *„10. března 1938 bylo pojednou hlášeno, že*

[103] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 150, 173
[104] Tamtéž, s. 177
[105] Srov. tamtéž, s. 177
[106] Tamtéž, s. 191
[107] Tamtéž, s. 197
[108] *Pamětní kniha Budětice*, 1922-1974, s. 68

Rakousko se připojilo k Německé říši. Tato událost otřásla celou naší veřejností a mínění lidu bylo, že teď přijde řada na náš stát, poněvadž jsme Říší německou obklopeni:" [109] O významu této události hovoří i fakt, že je zmíněn nejen v obecní, ale i školní kronice, která ho líčí takto: *„Dne 11. března 1938 bylo připojeno Rakousko k německé říši. Stalo se tak, když hrozilo nebezpečí občanské války v Rakousku."* [110]

Situace se dále nelepšila. Dne 15. července 1938 byl vyhlášen zákon o branné výchově, jíž se rozšiřovala veřejná péče o výchovu a vzdělání. Účelem branné výchovy bylo pěstovat v obyvatelstvu Československé republiky podle jeho věku, vzdělání a povolání ty mravní vlastnosti, tělesnou zdatnost, znalosti a dovednosti, jichž je třeba k obraně státu. [111]

Dne 18. května 1938 proběhlo ve zdejším okrese za součinnosti letounů cvičení civilní protiletecké obrany a dne 20. května večer cvičení zatemňování. [112]

V roce 1938 proběhla mobilizace, kterou kronika popisuje takto*: „Vzhledem k nepokojům, jež se množily ve smíšeném pohraničním území a k zajištění pořádku při konání obec. voleb byly povolány dne 21. května a ve dnech následujících záložníci několika ročníků ke zvláštnímu cvičení a zesílení normálního stavu vojska. Povolaní záložníci nastoupili cvičení bez otálení."* [113] Její průběh podrobněji popisuje obecní kronika následovně: *„Dne 21. května v noci bylo nařízeno obsaditi hranice Československého státu a byla nařízena částečná mobilizace. Z naší vesnice povolán jen jeden vojín. Tato opatření vzbudila všeobecný zájem i u nás a každý od tohoto dne žil v přesvědčení, že bude válka."* [114]

Zápis ze školního roku 1938/1939 byl velmi krátký. Hovořil jen o obvyklém zahájení školního roku, učitelském sboru, počtu žactva a žákovské čítárně. Posledním zápisem byl odstavec nadepsaný „Úsilí o mír". Tento krátký odstavec však plně odráží tehdejší politickou situaci a smutné očekávání následujícího dění. *„President republiky a vláda neměli letošního roku prázdniny. Vyjednávali s našimi menšinami. Vyjednávání je velmi obtížné zejména s menšinou německou podněcovanou z vnějšku. Vláda*

[109] *Pamětní kniha Budětice*, 1922-1974, s. 69
[110] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 205
[111] Srov. tamtéž, s. 203
[112] Srov. tamtéž, s. 205
[113]Tamtéž, s. 205
[114] *Pamětní kniha Budětice*, 1922-1974, s. 70

připravila nyní plán na nové uspořádání státu na župy a okresy se značnou samosprávou.“ [115]

Mír se však vyjednat nepodařilo. Pamětní kniha obce Budětice celou situaci líčí takto: *„Ve dnech 21. až 23. září počalo se říkati, že naše vláda na nátlak vlády francouzské, anglické, italské a německé odstoupila Říši německé poněmčené kraje Čech a Moravy. Zprvu tomu žádný nechtěl uvěřiti, že by Francie a Anglie takhle nás obětovaly. Nebylo tolik hněvu proti Německu, jako proti těmto dvěma mocnostem, které nás tak podle opustily. “* [116]

Všeobecná mobilizace přišla 24. září 1938 a týkala se všech mužů do 40 let.[117]

3.5 Historie školy od roku 1939 do roku 1945

Již v září 1938 nebyla situace v Evropě dobrá. Většina světa si nedokázala ani představit, co za hrůzy a utrpení následující roky přinesou. Obavy, smutek a beznaděj plně vystihuje i zápis ve školní kronice, který byl doplněn po odpečetění původní školní kroniky v roce 1946. Zápis zní takto: *„Po těch smutných zářijových a říjnových dnech podzimu 1938, kdy plni zoufalství a opuštěnosti jsme začali hledat jeden druhého a plně chápat, že jen víra v sebe a ve vlastní sílu rozhodne o našem životě, přicházely dny skepse a zase rozjímání o tom všem, proč jsme tak ukrutně trestáni a brzy projevovala se u mnohých snaha napravovat a očišťovat celý náš život. Byl to však jen počátek dalších útrap, jež na český národ, v r. 1938 od všech svých spojenců opuštěný a na pospas Hitlerovi se valily jedna větší druhé.“* [118]

Období od roku 1939 do roku 1945 zachycují dva odlišné prameny. První z nich je Kronika školy budětické, která musela být v roce 1939 zapečetěna a uložena. Do níž byl popis 2. světové války doplněn až zpětně v roce 1946 a druhým byla oficiálně vedená školní kronika z let 1940-1945, která podléhala cenzuře a ideologii té doby. Tato část práce bude zpracována tak, že bude opět sestaven fiktivní rok v daném období, do kterého budou zaneseny významné události, jak to dovolovala cenzura a následně dojde ke konfrontaci s dodatečným popisem doby.

[115] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 209
[116] *Pamětní kniha Budětice*, 1922-1974, s. 73
[117] Srov. tamtéž, s. 73
[118] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 211

Školní rok byl zahájen na začátku měsíce září. Třídní učitelé promluvili k žákům o jejich povinnostech a nutnosti slušného chování. Žáci se zapojili nejen do sběru léčivých bylin, ale také odpadových hmot. Od 26. září 1940 bylo ustanoven nový povinný předmět, a sice německý jazyk. Německý jazyk byl vyučován na obecních školách od 3. do 8. postupového ročníku v následujícím rozsahu: 3. až 5. ročník po 3 vyučovacích hodinách týdně, žactvo 6. až 8. ročníku po 4 hodinách týdně a na měšťanských školách ve všech třídách po 5 hodinách týdně.[119] Rovněž proběhlo ověření znalosti německého jazyka nejen u pedagogických pracovníků, ale i ředitelů škol a správců budov.[120] Učitelé bez zkoušky způsobilosti a později všichni bez výjimky museli povinně navštěvovat kurzy němčiny. Pravidelně probíhaly oslavy narozenin Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera a výročí vzniku Protektorátu Čech a Moravy. Školní rok byl ukončen obvyklým způsobem, již však bez oslav. Nechybělo ani vydávání vysvědčení. [121]

Ze školní kroniky, ale obecně i z literatury je jasné, že Hitlerův slib o kulturní a národní autonomii nebyl vyplněn ani v nejmenším. V dodatečném zápisu ve školní kronice je situace popsána takto: *„Opatření Němců u nás byla stále tužší a bezohlednější. Hitler nám sice slíbil v rámci „Říše“ kulturní a národní autonomii, ale to, co se dálo, bylo pravým výsměchem těmto pojmům.“* [122]

Po vypuknutí 2. světové války začalo v Protektorátě Čechy a Morava masivní zatýkání. To se nevyhnulo ani lidem ze Sušicka. Po studentských demonstracích, které v Praze proběhly 17. listopadu 1939 při pohřbu studenta Opletala, bylo ze sušického okresu zatčeno šest vysokoškoláků. [123] Jejich osud kronika budětické školy popisuje takto: *„Nejdříve odvezeni do Ruzyně a odtud po výsleších a týrání do koncentrač. tábora v Oranienbruku u Berlína.“* [124]

Další osudy těchto studentů v kronikách nejsou uvedeny. Pravdou ale zůstává, že došlo i na vysoké školy jako takové, ty zůstaly na tři roky uzavřeny, bohužel ani po třech letech k jejich opětovnému otevření nedošlo.

[119] *Srov. Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 6
[120] Srov. tamtéž, s. 6
[121] Srov. tamtéž, s. 13
[122] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 212
[123] Srov. tamtéž, s. 212
[124] Tamtéž, s. 212

Mimořádné události během druhé světové války podrobně popisuje „oficiální kronika“ takto: Výnosem školské rady bylo v roce 1940 nařízeno odstranění bust, plaket a obrazů připomínající bývalé státoprávní poměry. Tyto předměty měly být odstraněny z úřadů, ústavů, podniků a škol. [125]

Na příkaz nadřízených orgánů místní školní rada v Buděticích dala vyhotovit nová dvojjazyčná razítka s textem: Volkschule in Budieditz – Obecná škola v Buděticích.[126] Dále bylo zakázáno jakýmkoliv způsobem užívat Nerudovy básně „Vzhůru již hlavu, národe“. Rovněž museli všichni zaměstnanci do 31. prosince 1941 doložit prohlášení o rodovém původu, které muselo být doplněno o všechny náležité dokumenty.[127] Pokud někdo tak neučinil, nebo byl někdo z jeho předků, či jeho manželka neárijského původu, byl ihned z místa propuštěn. Všichni Židé byli zatýkáni a drženi v koncentračních táborech.[128]

Také byly zakázány všechny schůze, besídky a divadelní představení. Rovněž proběhly podrobné revize žákovských a učitelských knihoven. Závadné knihy a učebnice musely být vyřazeny. V učebnicích, které mohly být i nadále používány, muselo dojít k provedení nařízených změn. Zcela byla vyřazena díla židovských autorů. K zapečetění došlo i u knih francouzských, britských a později i ruských autorů.[129] Zcela bylo zakázáno používání předválečných map, které nevyhovovaly tehdejším státoprávním poměrům.[130]

Oficiálně vedená kronika podrobně popisuje výnos Ministerstva školství a národní osvěty o důsledcích protiněmeckého chování. Konkrétně se zmiňuje o protiněmeckém chování žactva na reálném gymnáziu v Jilemnici. Podrobně popisuje exemplární potrestání nejen žactva, ale i učitelského sboru.[131]

Ve školním roce 1940/1941 také proběhlo vyšetření zdravotního stavu žactva, které nařídilo Ministerstvo sociální a zdravotní správy. Vyšetřeni byli všichni žáci české národnosti, kteří se narodili v letech 1928 až 1931. Za tímto účelem byly nejen vyplněny zvláštní zdravotní listy, které byly doplněny lékařskými údaji, ale také čelními

[125] Srov. *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 1
[126] Srov. tamtéž, s. 1
[127] Srov. tamtéž, s. 2, 3
[128] Srov. *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 213
[129] Srov. *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 4
[130] Srov. tamtéž, s. 5
[131] Srov. tamtéž, s. 9

a profilovými fotografiemi žáků. Vyšetřeno bylo 41 dětí a prohlídku prováděl MUDr. Ladislav Míka ze Žichovic.[132]

Kronika se také zmiňuje o výnosu z 10. července 1941, který zcela ruší 8 středních škol a následujícím výnosem mělo být zahájeno postupné rušení 17 českých středních škol. Mezi tyto patřilo i reálné gymnázium v Sušici.[133]

Ve školním roce 1941/1942 proběhla reorganizace tříd. Na základě nařízení České zemské školní rady pro Čechy byla kvůli poklesu počtu žáků uzavřena jedna třída. Ta už později znovu otevřena nebyla. Také bylo zrušeno označení „městská škola" a bylo nahrazeno názvem „hlavní škola". [134]

I v tomto školním roce pokračovaly kurzy německého jazyka pro zaměstnance veřejné správy a pedagogické pracovníky. O tyto kurzy však veřejnost nejevila velký zájem, a to i přesto, že zkouška z německého jazyka byla podmínkou pro další setrvání v úřadě. [135]

Dodatečný zápis v kronice budětické školy hovoří také o nahrazení protektora von Neuratha. Důvod jeho odvolání je zaznamenán takto: „*Němcům málo na Čechy „přísný" a svou neblahou činnost zahájil generál Heydrich. Dýchalo se těžce až do té doby v Čechách a na Moravě, nastala doba hrůzy, nejistoty a strachu. Sebemenší delikt trestán podle stanného práva."* [136]

Jednou z nejvýznamnějších událostí roku 1942, který ochromil život v celém protektorátě, byl úspěšný atentát na SS – Obergruppenführera Reinharda Heydricha, který proběhl 27. května 1942. Ten je v oficiální kronice budětické školy popsán následovně*: „Jako blesk působila tato bolestná zpráva v Říši, jež v zesnulém ztratila svého statečného a věrného příslušníka a v českém národě, kterému najatí vrazi z Londýna připravili svým hanebným a zbabělým činem chvíle jedny z nejstrašnějších v jeho dějinách".*[137] Následovaly represe, zatýkání a popravy nevídaných rozměrů. Ty jsou v dodatku školní kroniky zaznamenány takto: *„Po atentátu na Reinharda Heydricha dne 27. května 1942, jemuž tento vykonavatel vůle Hitlerovy v Čechách a na Moravě dne 4. 6. 1942 podlehl, nastaly celému českému národu chvíle nejstrašlivější*

[132] Srov. *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 12
[133] Srov. tamtéž, s. 12
[134] Srov. tamtéž, s. 14
[135] Srov. tamtéž, s. 15
[136] *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 215
[137] *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 18

v jeho dějinách. Německá policie navštěvovala města a obce, vykonávala prohlídky, hledala zbraně a nakonec stačilo i anonymní udání, že ten onen schvaloval atentát na postupujícího protektora, aby byla vykonána poprava bez řádného soudu.“ [138]

Dne 19. června 1942 proběhlo řádění policie také v obci Budětice. To popisuje dodatečný zápis v budětické kronice následovně: *„I do Budětic přijelo po 9. hod. dopoledne asi 25 vojáků a policistů. Obyvatel se zmocnila hrůza. Lidé právě dlící v kostele, zvědavše od kohosi, že ve vsi je vojsko, se rozuteklo a mnozí ztratili se v obavách a nejistotě celou neděli v polích.*“ [139]

Ani výuka na školách nebyla ušetřena represí. Například výnosem z 28. března 1942 bylo zastaveno vyučování dějepisu. Prý vyučování předmětů neposkytovalo jistotu, že bude žáky náležitě vést k říšské myšlence. Zrušené hodiny byly nahrazeny hodinami německého jazyka. [140]

I pod neustálou hrozbou přísných trestů nevytratilo se mezi lidmi hrdinských skutků. Dokazuje to i záznam ze školní kroniky, který uvádí, že díky ochotě a odvaze učitelského sboru a za pomoci p. Josefa Duška podařilo se zachránit 150 cenných knih, které byly zazděny v široké zdi kostelní věže.[141] O jaké tituly se jednalo, však není známo, protože nesměly být zaneseny v oficiálních seznamech. Je na místě vyzdvihnout odvahu těch, kteří neuposlechli výnosů Říšské rady. Tresty za tyto činy byly často fatální, o tom vypovídá zápis v kronice, který hovoří jednak o zatčení a následné popravě Františka Mottla z Budětic, který byl pro neoprávněné držení zbraní zatčen a následně popraven.[142]

Válečné tempo bylo zběsilé. Množství kontingentu obilí a dobytka se stále navyšovalo a civilní obyvatelstvo upadalo do stále větší a větší bídy. To dokazuje i prodloužení vánočních prázdnin ve školním roce 1941/1942. Ty trvaly celých 11 týdnů. V tomto období panovaly třeskuté mrazy a pro nedostatek topiva nebylo možné výuku realizovat. Podobná situace se během 2. světové války opakovala několikrát.[143]

[138] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 216
[139] Tamtéž, s. 216
[140] Srov. tamtéž, s. 216
[141] Srov. tamtéž, s. 216
[142] Srov. tamtéž, s. 216
[143] Srov. *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 17

Ve školním roce 1942/1943 byly vzpomenuto památky říšského protektora R. Heydricha, který by 7. března 1943 oslavil 39. narozeniny. Z tohoto počinu jasně čišela ideologie doby, o čemž svědčí i zápis z oficiální kroniky*: „Na zdejší škole bylo při té příležitosti vzpomenuto památky zesnulého a jeho zásluh a snah o klid a pořádek v Protektorátě Čechy a Morava a o klidné soužití národa německého a českého v tomto prostoru.“* [144]

Před vlastním zahájením nového školního roku 1943/1944 byla na základě nařízení Ministerstva školství provedena nová úprava a výzdoba učeben. Na čelní straně místnosti musely být umístěny obrazy vůdce Adolfa Hitlera a prezidenta Dr. Emila Háchy. Další předměty z této stěny musely být odstraněny, a to včetně kříže a znaků státu.[145] V tomto školním roce sílily snahy o zvýšení germanizace českých dětí natolik, že od 2. pololetí probíhalo vyučování jen v němčině. Za vyřazené učebnice nebyly vydány nové, čímž už tak zbídačené vyučování trpělo ještě mnohem víc.[146]

Vzhledem k tomu, že chyběly pracovní síly, bylo pedagogickým pracovníkům zkráceno jejich osobní volno na 14 dní a o prázdninách se stejně jako žáci školy podíleli na žňových pracích. O nedostatku pracovních sil hovoří také zápis ve školním roce 1944/1945, ve kterém je zaneseno i o tom, že nemohlo dojít k řádnému „čištění“ budovy školy, protože zedníci, malíři a ostatní síly byli nasazeni ve válečném průmyslu. Obíleny byly jen tmavé pásy při podlaze. Práci provedl starý výměnkář Matěj Turek. Kronika také uvádí, že mladší pracovní síly tyto práce konat odmítly ze strachu, aby je úřad práce nepovolal na nucené práce a také z nedostatku času.[147]

V dodatečných zápiscích budětické školní kroniky je podrobně popsán konec války a osvobození: *„S nadšením jsme uvítali první americká letadla v červenci 1944 jako zvěstovatele míru a blížícího se osvobození. (…) Americká letadla přilétala od invaze častěji a častěji, a to někdy v takovém množství, že hřmění motorů až ohlušovalo, a my se dívali s podivem a s radostí cítili mohutnost a sílu nástupu spojenců k smrtící ráně našeho „ochránce“.*[148]

Jeden z nejsilnějších náletů popisuje kronika následovně: *„Častěji a častěji se ozývalo bombardování, zprvu jen v noci a jednou dosáhlo takové síly, že vyburcovalo*

[144] *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 24
[145] Srov. tamtéž, s. 27
[146] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 218
[147] Srov. *Schulchronik, Školní kronika*, 1940-1945, s. 31, 32
[148] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 219

celou naši spící již obec ze spánku, protože okna řinčela a dveře se otřásaly, jako by jimi někdo třískal. Té noci jsme pozorovali na jihozápadozápadě ohromnou záplavu požárů. To Mnichov a Norimberk hořely po strašlivém náletu." [149] Rozsah bombardování a následovných požárů byl bezpochyby obrovský. Jen pro doplnění, Budětice od Mnichova dělí více než 250 km, a přesto byla záře viditelná.

Začátek prvního pololetí školního roku 1944/1945 probíhal, v rámci daných možností, normálně. Jen vánoční prázdniny trvaly od 20. prosince do 20. ledna 1945. Vyučování však bylo pro nedostatek paliva znovu přerušeno, a to až do 1. dubna 1945. Výuka probíhala v hostincích u Štěchů a Šafandů. V budově školy to nebylo možné, protože škola byla od 22. února 1945 zabrána pro tábor uprchlíků z východu. [150]

Z naprosto pochopitelných důvodů konec války a osvobození oficiální kronika nezmiňuje, a to na rozdíl od dodatečného zápisu ve školní i obecní kronice. Dne 6. května v ranních hodinách dorazily vozy americké armády do Sušice a následující den pak až do Budětic. Obrovskou radost a euforii popisuje kronika budětické školy následovně*: „Kdo dovede vyslovit ten pocit radosti, bezpečí a oddechu. Obavy, že naše města a vsi budou válečnou vichřicí smeteny, rázem zmizely."* [151] Obec Budětice se také zapojila do veřejné sbírky pro „hladovějící" Prahu. Od místních obyvatel bylo vybráno 2 176 vajec, 12,45 q mouky, 17 kg uzeného masa a menší množství sádla a másla.[152]

3.5.1 Dějinný obraz doby

Prezident bývalé Československé republiky Emil Hácha jmenoval dne 27. dubna 1939 novou protektorátní vládu v čele s Aloisem Eliášem.[153] Pro Aloise Eliáše to byla opravdu nezáviděníhodná situace. Pravda je, že na jedné straně čelil odsouzení za kolaboraci a na stranu druhé obětování se pro české zájmy.[154] A právě ty se mu nakonec staly osudnými. Byl odsouzen za kolaboraci a dne 19. června 1942 byl na kobyliské střelnici popraven.[155]

[149] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 219
[150] Srov. tamtéž, s. 219
[151] Tamtéž, s. 222
[152] Srov. tamtéž, s. 223
[153] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 637
[154] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 303
[155] Srov. tamtéž, s. 304

Domácí obyvatelstvo Čech a Moravy německou okupaci nepřijalo. Část národa odmítla sedět s rukama v klíně a začala rozvíjet odbojovou činnost, jejíž vrcholem byl česko-slovenský atentát na Reinharda Heydricha. [156]

Ten se stal 27. září 1941 zastupujícím říšským protektorem. A po nástupu do funkce dokázal Reinhard Heydrich během několika mála měsíců téměř zcela paralyzovat domácí odboj.[157]

Jednou z nejtemnějších stránek 2. světové války byla řízená genocida osob nepohodlných Třetí říši. S nimi neodmyslitelně souvisely transporty Židů, a nejen jich, do vyhlazovacích táborů. První transport židovských obyvatel dorazil do terezínského ghetta 4. prosince 1941. V následujících měsících přišly desítky dalších. Od 9. září 1942 do října 1944 bylo odtud do ghett a vyhlazovacích táborů v Pobaltí a východním Polsku deportováno 86 933 obětí.[158]

Nejpřísnější restrikce však na obyvatele českých zemí teprve čekaly. Dne 27. května 1942 provedli J. Kubiš, Gabčík aj. atentát na Reinharda Heydricha. Ten na následky zranění 4. června 1942 zemřel. Na atentát odpověděli nacisté brutálním terorem. Bylo vyhlášeno stanné právo a celkem bylo zatčeno 3 188 osob a popraveno 1 588 osob.[159]

Vytoužený a tolik očekávaný konec války nakonec přišel 8. května 1945. Tento den Česká národní rada i vojenské velení povstalé Prahy uzavřelo dohodu o odchodu německé armády z města.[160]

Válka skončila, ale ztráty, které přinesla, byly mnohdy až těžko vyčíslitelné. Tento válečný konflikt přinesl smrt 343 000 obyvatelům Československa. V tomto čísle nejsou započítané oběti, které utrpělo německo-sudetské obyvatelstvo. Počty těchto lidí se, z pochopitelných důvodů, v oficiálních statistikách neobjevovaly. Dalším tíživým důsledkem německé okupace byly i obrovské hospodářské ztráty. A nejen ty. Další obrovskou ranou bylo „přenechání“ Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu. Tato oběť byla „daň“, kterou musela naše republika zaplatit za osvobození. Ztratili jsme nejen území, ale i iluze o povaze sovětského „přátelství“.[161]

---

[156] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 643
[157] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 304
[158] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 643
[159] Srov. tamtéž, s. 646
[160] Srov. tamtéž, s. 658
[161] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 311

Budětice byly osvobozeny americkou armádou. Přijetí vojáků bylo velmi vřelé, a naopak loučení velmi dojemné a srdečné. Přesto konec války v obci nebyl jen idylický. Američané si z učebny školy udělali soudní síň a odsoudili v ní 40 německých vojáků, mezi nimiž byli i 3 důstojníci SS. Jelikož jeden z nich hodil po amerických vojácích granát, který naštěstí nevybuchl, byli všichni tři odsouzeni k trestu smrti a na cestě k Vlkonicím zastřeleni.[162]

3.6 Historie školy od roku 1946 do roku 1950

První léta po druhé světové válce přinesla tolik vytoužený klid a mír. Trvala však jen velmi krátce. Po Vítězném únoru se do života obyvatel Československa začaly znovu vkrádat strach a bezmoc v podobě nových politických represí a kolektivizace.

3.6.1 Historie školy

Školní rok začínal na začátku měsíce září, a to malou školní slavností. Při té příležitosti promluvili vyučující k žactvu o nutnosti a významu vzdělání a připomněli také obsah školního řádu.

Dne 28. října se začalo opět slavit výročí vzniku samostatného Československa. Význam tohoto dne osvětlili učitelé svým žákům. Opravdu velkolepě a radostně proběhla tato oslava v roce 1945, kdy se jí kromě školní mládeže zúčastnila i většina zdejších dospělých občanů.[163] Opět byly připomínány narozeniny prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Stejně jako 5. května probíhaly oslavy svržení německé nadvlády a konce války. A znovu se dne 23. května slavily narozeniny prezidenta E. Beneše. Konání těchto oslav netrvalo dlouho. Po Vítězném únoru se přestaly konat úplně. Naopak se pravidelně začala slavit jiná, ideologická výročí. Například již zmíněný Vítězný únor, Velká říjnová revoluce, narozeniny J. V. Stalina, vznik Rudé armády nebo se připomínalo výročí úmrtí V. I. Lenina. Do oslav se zapojovala jak školní mládež, stejně jako široká veřejnost. Mimo to opět probíhaly pravidelné inspekce a nově zdravotní prohlídky žactva spojené s povinným očkováním.[164]

[162] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 48
[163] Srov. *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 225
[164] Srov. tamtéž, s. 225, 227, 229

Zahájení školní výuky první rok po válce bylo poněkud dramatické. Poslední vojáci bydleli ve školní budově do 24. srpna. I přes nedostatek pracovních sil se podařilo najmouti 4 obětavé občany, kteří stihli vybílit všechny učebny i školní chodby a dalších šest obětavých žen umylo podlahy, okna i nábytek. Tato obětavá snaha přinesla výsledek a žáci mohli 1. září nastoupit do čisté a upravené školy.[165]

Válečná léta zanechala mnoho jizev. K těm patřily i velké nedostatky žactva. Záznam hovoří o tom, že bude nezbytně nutné zlepšit školní docházku. Mnoho rodičů nechápalo význam vzdělání a raději si ponechávali své děti doma na polní práce.[166]

Nedostatek uhlí v roce 1946 vyřešila škola následovně. Jelikož nebylo možné obě třídy vytápět uhlím, probíhala výuka střídavě. A sice v I. třídě v úterý, ve čtvrtek a v sobotu a třída II. v pondělí, středu a v pátek. S nedostatkem uhlí se škola v Budětičích, a nejen ta, potýkala i ve školním roce 1946/1947. Výuka však být přerušena nemusela.[167]

V kronice budětické školy byl rovněž zmíněn sílící vliv komunistické strany, která 26. května 1946 vyhrála volby do ústavodárného Národního shromáždění. Podrobně byla popsána i volba nového prezidenta E. Beneše, která proběhla 19. června 1946. Dne 3. července 1946 „dostala“ republika novou vládu, v jejímž čele stanul Klement Gottwald.[168]

Kronika budětické školy podrobně popisuje a také schvaluje odsun německých obyvatel. Ten byl ukončen 29. října 1946 vlakem, který vyjel z Dvorců z Karlových Varů. Z celého záznamu přímo čiší obrovská antipatie vůči německému obyvatelstvu, která je v prvních poválečných letech pochopitelná. Část záznamu zní takto: *„Když nám před osmi sty lety začali čeští králové zvát Němce do země, naprosto netušili, jaké peklo tím připravují vlastnímu lidu. (…) Přijali jsme je s přátelstvím a úctou. Ale jak se chovali oni? Pokora brzy opadala. Roztahovali se u nás stále víc a více, zabírali nové a nové kraje, a kamkoliv se český národ octl v těžkém postavení, vpadli nám do zad.“* [169]

[165] Srov. *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 225
[166] Srov. tamtéž, s. 225
[167] Srov. tamtéž, s. 227, 235
[168] Srov. tamtéž, s. 227, 239
[169] Tamtéž, s. 232, 233

Další obrovskou satisfakcí nejen pro český národ, ale pro celý svět bylo 30. září 1946, kdy vynesl norimberský sbor mezinárodních soudců rozsudek, kterým bylo odsouzeno 12 hlavních válečných zločinců k trestu smrti.[170]

S novou vládou se do politického dění začala vkrádat nová ideologie, což se odrazilo i v zápisech školní kroniky. Jedním z takových byl ten o školní slavnosti, která proběhla na počest 30. výročí Velké říjnové revoluce.[171] Ta byla od roku 1948 slavena každoročně. Ideologický tlak rychle sílil. To dokazuje i popis generální stávky, kterou vyvolala komunistická strana. Cílem této stávky bylo donutit stávající vládu v čele s prezidentem E. Benešem k demisi. Tuto událost školní kronika velice podrobně, nikoliv však objektivně, popisuje takto: *„Náš stát koncem února t. r. historické období. Vláda staré Národní fronty se rozpadla vinou těch čsl. politiků, kteří národní zájmy Československa i zájmy republiky podřídili reakčním snahám zahraničních kapitalistů. Naděje na rozvrat ve státě a na reakční proměnu naší vnitřní i zahraniční politiky byly však zmařeny rozhodným odporem Revolučního odborového hnutí pokrokových sil ve všech stranách Národní fronty a v organizacích nadstranických.“* [172]

Prameny rovněž hovoří o dobrovolné smrti Dr. Jana Masaryka. V kronice je popsán jeho význam pro český národ. Z úryvku vyplývá, jaké úctě a oblibě se Jan Masaryk mezi lidem těšil: *„Tíha a smutek padly na shromáždění při rozlučujících se projevech, při zpěvu dětského sboru, při tom, kdy rakev vezená na lafetě děla, míjela sklánějící se občany Československé republiky.“* [173]

Jedním z mnoha odrazů doby byl výnos ministra školství z 8. dubna 1948. Na jeho základě školy musely vyvěsit ve všech třídách obrazy generalissima J. V. Stalina.[174]

Jednou ze tří významných událostí roku 1948 bylo oznámení usnesení Ústředního výboru KSČ o jednotné kandidátce pro stávající volby, druhou bylo schválení nové ústavy Československé republiky a třetí demise prezidenta E. Beneše a následné zvolení nového prezidenta Klementa Gottwalda.[175]

V zápisu ze školního roku 1948/1949 je patrný přechod mezi novou ideologií doby a úctou k minulým zákonodárcům. To je patrné z následujících dvou zápisů

[170] Srov. *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 233
[171] Srov. tamtéž, s. 241
[172] Tamtéž, s. 243
[173] Tamtéž, s. 246
[174] Srov. tamtéž, s. 246
[175] Srov. tamtéž, s. 247, 249

budětické školní kroniky. Tím prvním je zápis při příležitosti zahájení nového školního roku: *„Přejeme si, aby se naše škola výrazně zařadila do budovatelského díla lidově demokratické republiky, pro niž vychováme nové socialistické pokolení.“* Který kontrastuje se zápisem, jenž popisuje úmrtí minulého prezidenta Dr. Edvarda Beneše: *„Praha a celá republika se rozloučila s milovaným presidentem (...).“* [176]

O tom, že ideologický tlak se neustále stupňoval, svědčí i další zápisy, jeden z nich popisuje oslavu narozenin třetího prezidenta Československé republiky Klementa Gottwalda: *„O životě a díle presidentově promluvila ředitelka Marie Vinterová a žáci přednesli několik básní a zazpívali revoluční písně. Oslava zakončena státní hymnou. Všichni pracující věnovali jako dar k narozeninám pana presidenta týden vzorné práce ve dnech 15.-20. listopadu. Naše školní mládež se zapojila do týdne vzorné práce tím, že zlepšila docházku a zvýšila sběr odpadových hmot.“*[177] Nově se začal slavit Vítězný únor. Celá událost je popsána takto: *„25. února shromáždili se žáci za přítomnosti rodičů k společné oslavě Vítězného února. V proslovu objasněn dětem význam únorové revoluce, načež žactvo obou tříd předneslo vhodné básně a písně. (…) Veškeré učivo, jakož i látka k slohovým úkolům, diktátům, praní a kreslení poutalo se k vítězným únorovým dnům.“* [178] Připomenuto bylo i 25. výročí smrti Vladimíra Iljiče Lenina. Školní mládež vyslechla příležitostné pásmo školského rozhlasu.[179]

Ve školním roce 1949/1950 ideologický tlak nadále sílil a promítl se do chodu školy. Kupříkladu ředitelka Marie Vinterová a učitelka Věra Marešová podepsaly dne 6. února 1950 průkopnickou smlouvu a stanovily si 6 kolektivních závazků, které měly splnit do konce školního roku.[180]

Ideologickému tlaku však mnozí nepodlehli. Především místní rolníci, kteří měli silný vztah ke svému majetku a odmítali se podílet na socializaci vesnice, kterou školní kronika popisuje následovně: *„Socializace naší vesnice nepostupuje ani hlemýždím tempem. Marné je přesvědčování o výhodách společné práce a o výhodách JZD, (Jednotných zemědělských družstev). Sami někteří členové místní organisace Komunistické strany „Československa jsou proti JZD, a tak náš v naší obci čeká ještě*

[176] *Kronika školy budětické,* 1878-1977, s. 253
[177] Tamtéž, s. 255
[178] Tamtéž, s. 256
[179] Srov. tamtéž, s. 256
[180] Srov. tamtéž, s. 264

hodně práce, nežli přesvědčíme naše zemědělce natolik, aby uznali neproduktivitu své práce, že je dnes zbytečné plýtvati lidskou prací.“ [181]

Zvrácenost doby ukazuje další zápis, který pojednává o zatčení několika občanů obce. To jednak za neplnění dodávek nebo dokonce za přechovávání agentů. Délka trestů se pohybovala od 1 do 20 roků. [182]

3.6.2 Dějinný obraz doby

Čtyřicátá léta 20. století se nesla ve znamení Benešových dekretů. Od roku 1940 do roku 1945 jich bylo vydáno celkem 142. Tyto dekrety představovaly zákonodárná ustanovení, které řešily základní otázky výše zmíněného období. Největší kontroverzi budily a možná ještě dnes budí ty, které souvisely s odsunem německého obyvatelstva a konfiskace jejich majetku.[183]

Tento počin postihl přes 2,5 milionu lidí. Jednalo se o Němce, kteří v meziválečném období tvořili téměř 30 % obyvatelstva státu. Tito lidé zde žili řadu desetiletí či dokonce století a po válce byli nuceni opustit republiku.[184]

Myšlenka odsunu se zrodila z potřeby vyřešit národní otázku osvobozeného Československa. I přestože k odsunu mělo dojít organizovaně, často docházelo k násilnostem a agresi vůči německému obyvatelstvu. Ta byla také reakcí na bezpráví, které si čeští občané zažili po tzv. Mnichovské dohodě při „vyklízení“ pohraničí.[185]

Válečné útrapy přinesly další změny v postojích veřejnosti i k budoucímu vývoji naší společnosti. Po letech nacistického diktátu se velká část obyvatel začala přiklánět k levicovým idejím socialismu, který čerpal z vidiny lepší sociálně spravedlivější společnosti. Silný motivační prvek pro levicovou inklinaci představoval Sovětský svaz, jehož Rudá armáda osvobodila většinu československého území. [186] Nebylo tedy překvapením, že volby v roce 1946 vyhrála Komunistická strana Československa s předsedou Klementem Gottwaldem.[187] V roce 1947 vyhlásily USA tzv. Marshallův plán, který měl přinést pomoc při obnově evropského poválečného hospodářství. Pod

[181] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 267
[182] Srov. tamtéž, s. 270
[183] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 315
[184] Srov. tamtéž, s. 318
[185] Srov. tamtéž, s. 320
[186] Srov. tamtéž, s. 320
[187] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J. *Česko: Ottův historický atlas*, s. 340

nátlakem Sovětského svazu, který po volbách dále sílil, Československo plán nepřijalo.[188]

Obraz české poválečné společnosti nebyl optimistický. České země zmítala potřeba odplaty za prožité útrapy. Trestní stíhání fašistických zločinců upravovaly dva Benešovy dekrety z roku 1945. Jednalo se o tzv. Velký a Malý retribuční dekret. Na jejich základě měli být trestáni nacističtí zločinci a zrádci. Do května 1947 byly retribuce na čas zastaveny. Obnoveny byly až po roce 1948, kdy sloužily jako prostředek zbavování se nepohodlných osob a odpůrců komunistického režimu.[189] Jednou z obětí těchto politických procesů byla i Milada Horáková, která byla v roce 1950 odsouzena k trestu smrti. V roce 1952 byl vynesen rozsudek smrti také nad Rudolfem Slánským a jeho spolupracovníky. Političtí vězni také pracovali v neutěšených podmínkách v uranových dolech v Jáchymově a na Příbramsku.[190]

První kritiky těchto procesů se objevily až teprve ve 2. polovině 20. století, kdy byl v čele Československého státu Antonín Zápotocký.[191]

Poválečná léta přinesla mimo jiné velké zásahy do ekonomické struktury státu. Znárodnění a pozemkové reformy byly ošetřeny čtyřmi dekrety prezidenta Beneše.[192] První pozemková reforma cílila na zábor půdy nepřátel státu a kolaborantů. Zabavený majetek ale na rozdíl od průmyslu nezůstal v rukách státu, ale byl přerozdělen zemědělským dělníkům a malorolníkům. Druhá pozemková reforma se měla týkat revizí reformy vlastnictví půdy z roku 1919, která však nebyla dokončena. Cílem reformy bylo zlikvidovat velká pozemková vlastnictví. Postihy dopadly především na šlechtická panství a církevní majetky.[193]

Největší ranou pro demokracii v Československé republice bylo uchopení moci komunistickou stranou v únoru 1948. To však nepřišlo z ničeho nic. Zásadní roli sehrály domácí i zahraniční faktory. Nátlak komunistické strany se vystupňoval 24. února 1948 v podobě jednohodinové generální stávky, která paralyzovala různé kouty celé republiky. Prezident Beneš nakonec pod obrovským politickým nátlakem podepsal 25. února 1948 demisi a jmenoval nové členy vlády, kteří byli navrženi Klementem

[188] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J. *Česko: Ottův historický atlas*, s. 340
[189] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 320
[190] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J. *Česko: Ottův historický atlas*, s. 340
[191] Srov. tamtéž, s. 340
[192] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 324
[193] Srov. tamtéž, s. 325

Gottwaldem. Tento Benešův počin představoval zásadní politický přerod v moderní historii Československa.[194]

Na konci roku 1948 se vedení KSČ rozhodlo pro cestu kolektivizace. Došlo k převedení soukromého vlastnictví na kolektivní výrobu. Kolektivizace zemědělství znamenala především nucený převod drobných pozemků do vlastnictví státu.[195]

Padesátá léta 20. století výrazně ovlivnila i život občanů Budětic. Pro mnohé z nich přinesla ztrátu nejen majetku samotného, ale i osobní svobody.[196]

3.7 Historie školy od roku 1951 do roku 1977

Druhá polovina 20. století přinesla spoustu represí a nátlaku, který postupně mírně slábnul a přinesl závan čerstvého vzduchu. Bohužel konec nadějím přišel v srpnu 1968.

3.7.1 Historie školy

Toto nelehké období zasáhlo do mnoha životů. Občané nejen Budětic, ale i celé republiky se museli potýkat se silným tlakem, který měl vést k jejich socializaci. Ta nebyla vždy dobrovolná. Ani této malé obci se nevyhnuly vykonstruované procesy, nucené vstupy do Jednotného zemědělského družstva, zábory majetků a silná všudypřítomná agitace.

Ze zcela pochopitelných důvodů se v průběhu školních let naprosto přestalo slavit či připomínat výročí osob a událostí, které připomínaly minulá politická uspořádání.

Každopádně školní rok byl zahájen slavností, která se nesla v duchu budovatelského socialismu pod heslem: „Dále a směleji vpřed k budování socialistické školy!“ Do školy byli pozváni rodiče, zástupci MNV – Místního národního výboru, místního akčního výboru Národní fronty, Československého svazu mládeže, Komunistické strany Československa a Jednotného svazu českých zemědělců. Žáci zpívali budovatelské písně, kdy nechyběla ani „Píseň práce“ a celá slavnost byla zakončena státní hymnou.[197]

[194] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 327
[195] Srov. tamtéž, s. 337
[196] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 50
[197] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 273

Propojení školy, žactva a rodičů probíhalo mimo jiné i na „Dni otevřených dveří“. Vyučující program ze všedního dne byl přesunut na neděli, aby se ho mohli zúčastnit i rodiče. Rodiče se akce zúčastnili v hojném počtu.[198]

Žákům byla pravidelně, každý rok, poskytována zdravotní péče. Žáky prohlížel nejen lékař, ale i stomatolog. Děti byly pravidelně očkovány.

Během školního roku se pravidelně konaly tyto oslavy: oslava výročí Slovenského národního povstání a boje o Duklu, oslava Dne horníků, oslava Dne armády pro veřejnost, oslava vzniku samostatného Československého státu, oslava výročí Velké říjnové revoluce, probíhaly Hovory se zemědělci, bylo vzpomenuto narozenin Klementa Gottwalda, pravidelně bylo vzpomínáno na narozeniny J. V. Stalina, opakovaně probíhala besídka s Dědou Mrázem, připomenutí výročí smrti V. I. Lenina, výročí Vítězného února, dále probíhaly oslavy k Mezinárodnímu dni žen, dne 15. dubna proběhl Pochod míru a opomíjeny nebyly ani oslavy 1. máje. Podrobněji budou výše zmíněné akce popsány dále.

Školní rok byl ukončen žákovskou slavností, které se účastnily nejen samotné děti, ale i jejich rodiče a představitelé veřejného života.

Jednou z mnoha agitačních akcí byl i Pochod míru, který se konal 15. dubna 1951. Cíl pochodu byl v Žichovicích, kde všichni přítomní zhlédli sovětský film „Muži v sedle“.[199]

Pravidelně byl slaven Mezinárodní den žen. Oslavě předcházely pečlivé přípravy. Vlastní akce byla zahájena slavnostním projevem, pokračovala školní a školkovou besídkou, kde byly recitovány básně a zazněly i mnohé písně. Ze zápisu ve školní kronice obce Budětice vyplývá, že účast na programu byla hojná a všem se líbila.[200]

Ze zápisu vyplývá, že se škola aktivně podílela na kulturním životě v obci. To dokazuje i Bezručův večer, který se konal 9. října 1952, u příležitosti 85. narozenin tohoto významného básníka. Na programu se podílely obě paní učitelky a jejich žáci.[201]

Kronika budětické školy hovoří o úmrtí J. V. Stalina, které popisuje následovně: *„Zemřel vůdce pracujících celého světa, učitel a génius světového pokroku, strážce a obhájce světového míru. (…) Soudruh Stalin inspirátorem vítězství sovětského lidu ve*

[198] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 275
[199] Srov. tamtéž, s. 279
[200] Srov. tamtéž, s. 284
[201] Srov. tamtéž, s. 292

Velké vlastenecké válce." [202] V celé republice byl vyhlášen národní smutek. V místním hostinci byla na jeho počest uspořádána smuteční tryzna, které se zúčastnili všichni žáci školy.[203]

Podobně obdivován byl i K. Gottwald, o čemž vypovídá zápis o jeho úmrtí. *„Dne 14. 3. 1953 přesně v 11 hodin zemřel první dělník republiky, první dělnický president, drahý a milovaný soudruh Klement Gottwald."* Stejně jako u předchozího soudruha proběhla smuteční tryzna v místním restauračním zařízení.[204]

Do životů všech obyvatel Československa se zapsal 30. květen 1953, kdy byla usnesením vlády republiky Československé a Ústředního výboru Komunistické strany Československa provedena peněžní reforma, která proběhla také se zrušením lístků na potravinářské a průmyslové zboží. Provedení peněžní reformy se neobešlo bez ztrát, které postihly téměř všechny vrstvy. [205]

V říjnu 1954 se i místní škola zapojila do budování pionýrské organizace. Slavnostní šátkování prvních malých pionýrů proběhlo dne 19. listopadu 1954.[206]

Aktivně se konala i oslava Dne vítězství, která proběhla 8. května 1956. Při této příležitosti byl uspořádán lampionový průvod dětí. Průvod prošel obcí a na zpáteční cestě se zastavil na návsi u pomníku padlých vojáků. Děti zde přednesly několik básní a zazpívaly písně.[207] Za osvoboditele byla považována pouze Rudá armáda, to, že západní Čechy osvobodili Američané, bylo naprosté tabu, o kterém se z ideologických důvodů nesmělo mluvit.

Ve školním roce 1958/1959 se poprvé žáci budětické školy aktivně zúčastnili spartakiády. Vystoupili při oslavě Mezinárodního dne dětí v Budětičích, na okresní spartakiádě v Sušici i na místní spartakiádě v Rabí.[208] V tomto školním roce začala budětická škola zaštiťovat také zájmové vzdělávání svých žáků. Na škole byly zavedeny dva zájmové kroužky, a sice kroužek šikovných rukou a divadelní. [209] Výuka těchto kroužků byla ve školním roce 1964/1965 rozšířena ještě o kroužek sportovní, který navštěvovali všichni žáci místní školy.[210]

---

[202] *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 295, 296
[203] Srov. tamtéž, s. 296
[204] Srov. tamtéž, s. 296
[205] Srov. tamtéž, s. 299
[206] Srov. tamtéž, s. 315
[207] Srov. tamtéž, s. 350
[208] Srov. tamtéž, s. 362
[209] Srov. tamtéž, s. 351
[210] Srov. tamtéž, s. 495

V roce 1959 otřásla Budětícemi aféra faráře Jana Hrbka. Pan farář byl ve vykonstruovaném procesu obviněn a odsouzen za sexuální zneužívání 21 nezletilých děvčat, které měly být ve věku 10 až 14 let a zpronevěru svěřeného majetku. Dne 23. dubna byl obžalovaný lidovým soudem v Sušici odsouzen k 12 letům nepodmíněně. Celý případ je v kronice budětické obecní i školní kronice podrobně popsán.[211] Bylo zjištěno, že pan farář Jan Hrbek se stal obětí vykonstruovaného procesu. Ve skutečnosti byl odsouzen na 13 let a rehabilitace svého jména se bohužel nedočkal, protože byl v roce 1963 v komunistických vězeních utýrán k smrti.[212]

Dne 15. prosince 1960 Národní shromáždění schválilo Nový školský zákon. Mimo jiné z něj vyplývá, že od 1. 1. 1961 přestala být místní škola označována „národní škola" a dostala název nový „základní devítiletá škola – 1. až 5. ročník". Rámcově byly s obsahem nového zákona seznámeny nejen děti, ale i jejich rodiče.[213]

To, že komunismus, pod heslem „náboženství opium lidstva", víře moc nepřál, je obecně známý fakt. O odklonu věřících hovoří záznam ve školní kronice. Ve školním roce 1962/1963 nebylo pro malý zájem vyučováno římskokatolické náboženství. Náboženství vždy vyučoval místní pan farář Václav Jelínek, ale po jeho smrti fara již trvale obývána nebyla. Hodiny katechismu zaštiťoval duchovní ze Sušice, stejně jako nedělní mše, kterých se však již zúčastňovala jen malá hrstka věřících.[214] Negativní postoj vůči náboženství dokazuje také zápis v kronice budětické školy ze školního roku 1966/1967: *„Z 31 dětí 2.-5. ročníku chodilo na náboženství 24 dětí, t. j. 77 %, mezi nimi byly i děti, jejichž rodiče jsou členy KSČ. Učitelé se snažili ze všech sil propagovat ateistickou výchovu mezi rodiči i na veřejnosti, ale jsou na to příliš sami." (…) Jsem přesvědčena, že v Boha v Budětících věří už málo lidí, ale módou a zvykem je posílat děti na náboženství."* [215]

3.7.2 Dějinný obraz doby

Další velké rozčarování přišlo v roce 1953. V tomto roce se plně projevila neschopnost československého hospodářství, které vyústilo v nečekanou měnovou reformu. [216]

[211] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 357, 358, 359
[212] *Farní list* [online]. Římskokatolická farnost Sušice, březen 2018 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: https://www.citacepro.com/dok/dJs3wEdVTgFkrvk6?kontrola=1
[213] Srov. *Kronika školy budětické*, 1878-1977, s. 389
[214] Srov. tamtéž, s. 409
[215] Tamtéž, s. 442
[216] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 346

Národní shromáždění odsouhlasilo provedení měnové reformy a zavedení jednotného trhu k 1. červnu 1953. Pro většinu obyvatel bylo toto opatření obrovským šokem, který vedl k masovým demonstracím. Od 1. do 3. června téhož roku došlo ke stávkám a nepokojům ve 129 závodech. K jejich rozehnání se musela připojit armáda a Lidové milice z Prahy.[217]

V 1. polovině 60. let 20. století se v Československu objevily první náznaky rozvolnění komunistického režimu. Po první vlně amnestie v roce 1960 byla propuštěna část vězňů, došlo k částečnému obnovení styku se západem. Ekonomika země byla však stále v krizi. [218]

Novou naději na další uvolnění přineslo tzv. „Pražské jaro“. Tak je označováno období mezi lednem a srpnem 1968, kdy přicházely další snahy o nové reformy. Jedním z největších hybatelů těchto změn byla samotná KSČ, ve které se stále více prosazovala větev reformistů.

Jedním z nejdůležitějších bodů bylo, že docházelo k pomalé obnově občanské společnosti.[219] Byla zrušena cenzura a novým prezidentem se stal Ludvík Svoboda. Nezahálela ani nová vláda v čele s Oldřichem Černíkem. Ta připravovala obrodný proces naší společnosti. Bohužel se tyto snahy nepovedlo realizovat. Výše uvedené snahy chápali představitelé Sovětského svazu jako kontrarevoluci a vojensky zasáhli.

Dne 21. srpna 1968 zemi obsadily sovětské jednotky za účelem „ochrany“ socialistického zřízení. Byl zahájen normalizační proces, jehož cílem bylo udržet komunistický režim. (citace) Invaze vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy (SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska) ukončila pokusy o politické, hospodářské a sociální reformy.[220]

Na tuto situaci reagovala vláda svoláním mimořádné schůze a vyjádřila svůj protest proti okupaci. V celé zemi vzrostl živelný odpor vůči okupantům, který si vyžádal 72 mrtvých, 266 těžce a 436 lehce zraněných občanů ČSSR.[221]

[217] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 698
[218] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J., *Česko: Ottův historický atlas*, s. 342
[219] Srov. RANDÁK, J., *Dějiny českých zemí*, s. 339
[220] Srov. tamtéž, s. 361
[221] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 732

Odpůrci tehdejšího režimu i přesto dál bojovali za lidská práva. V roce 1977 zveřejnili dokument nazvaný „Charta 77“.[222] V tomto prohlášení vyzývali normalizační režim, aby na legálním základě umožnil demokratickou a otevřenou diskuzi.[223]

Signatáři charty byli v následujících letech komunistickým režimem perzekuováni a vystaveni silným represím.[224]

[222] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J. *Česko: Ottův historický atlas*, s. 342
[223] Srov. ČAPKA, F., *Dějiny zemí Koruny české v datech*, s. 749
[224] Srov. SEMOTANOVÁ, E., SYNEK, J. *Česko: Ottův historický atlas*, s. 342

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo komplexně popsat školství v obci Budětice, a to v období mezi lety 1781 a 1977.

Tato práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. V té první je vypracovaný stručný přehled dějin, této malé, ale historicky velmi významné a bohaté obce. Druhá je zaměřena na školství v Čechách. Chronologicky popisuje sled událostí, které ovlivnily české školství, a tím i místní školu.

Třetí část se zabývá dějinami školy v obci. Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem se odrazily významné historické události do chodu školy. Neocenitelným zdrojem informací pro tuto práci byla podrobně vedená Kronika školy budětické z let 1878 až 1977. Tato kapitola byla rozdělena do sedmi úseků. V každém z nich je vypracován dějinný obraz doby a následně zpracována školní historie. Vlastní historie je demonstrována na fiktivním školním roce a doplněna popisem významných mimořádných událostí.

V období do roku 1900 kronika školy popisuje nelehké počátky vzdělávání v Buděticích. Škola čelila vysokému počtu dětí, nevyhovujícím podmínkám a nedostatku učitelů. To vedlo v roce 1870 ke koupi nové školní budovy, kde bylo vyučováno neuvěřitelných cca 200 žáků ve dvou třídách.

V období let 1901 až 1913 obec škol patří pod Rakousko-uherské mocnářství. Veškeré zápisy ve školní kronice jsou naprosto loajální k této mocnosti. Pravidelně je prokazována úcta panovníkovi a jeho rodině formou mší, které jsou vedeny u příležitosti narozenin arcivévody Františka Josefa I. a jeho choti. Celý školní rok významně ovlivňovalo také náboženství, což dokazuje způsob zahájení a ukončení školního roku, které vždy proběhlo mší svatou.

Období od roku 1914 do roku 1918 výrazně ovlivnila první světová válka. Zápisy ve školní kronice byly stále loajální vůči mocnářství a až na výjimky nezachycují dění ve světě ani v obci. Výjimkami byly osudný atentát na následníka trůnu a rozpoutání první světové války. To se silně vrylo do chodu školy. Tři kantoři byli odvedeni na frontu, čímž výuka výrazně trpěla. Celou zemi zachvátila obrovská bída. Tu podrobně popisuje církevní kronika obce Budětice. Z důvodu nedostatku uhlí v zimních měsících byla výuka přerušována. Celkově byla docházka žactva špatná. Je to pochopitelné, protože děti musely pomáhat při polních pracích a v hospodářství. Absence otců od rodin se

promítla nejen do zvýšené absence dětí, ale projevila se jejich zhoršující kázní, což je doloženo mimořádnou obecní vyhláškou. V tomto období nefungovala ani spolupráce mezi místní školou a školskou radou, která podle záznamů nijak nereflektovala na potřeby školy, což bylo s přihlédnutím k obrovské ekonomické krizi pochopitelné.

Naprostý předěl v popisu doby a školství v obci přinesl konec 1. světové války a vznik samostatného Československého státu. Ze zápisů mezi lety 1919 až 1938 čiší národní hrdost a vlastenecké zanícení. To dokazují podrobné popisy oslav životních výročí významných českých a slovenských vlastenců a jejich děl, ale také oslavy u příležitosti zahájení a ukončení školního roku či při oslavách výročí vzniku samostatného Československého státu. Škola se svým žákům snažila předat co největší povědomí o významu českého národa, vzbuzovat v nich vlastenectví a národní hrdost. Na druhou stranu se v zápisech v kronice školy odrážejí i strach, zklamání a později i zoufalství, které přineslo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a události, které tomu předcházely.

Období 2. světové války přineslo krutou daň. Ztráty na životech a majetku byly obrovské. Nabízí se předpoklad, že malá vesnička v srdci Evropy tímto válečným konfliktem proplula bez vážných ztrát. Ale tak tomu nebylo. I přesto, že v obci nežila židovská menšina, tak válku velmi silně pocítila. Při studiu tohoto období byla mimořádná i práce se zdroji. Kronika budětické školy musela být v roce 1938 zapečetěna. Skutečný popis celé druhé světové války do ní byl doplněn až v roce 1946. V průběhu války byly události zaznamenávány do oficiální kroniky, která podléhala cenzuře a ideologii té doby. Na základě výše zmíněných skutečností mohlo dojít k porovnání obou pramenů, což přineslo možnost zachytit naprostý kontrast mezi ideologickým a skutečným zápisem. Z naprosto zjevných důvodů začaly být slaveny zcela nové události, jako byly narozeniny Adolfa Hitlera, vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava atd. Represe nebraly konce a po atentátu na Reinharda Heydricha nabyly obludných, pro mnohé až nepředstavitelných rozměrů. Školství v Čechách velice trpělo. Nejen zavřením škol, zatýkáním učitelů, zavedením povinného nového jazyka-němčiny, ale i nedostatkem adekvátních učebnic, běžného vybavení, či nedostatkem topiva. Vyučování cíleně probíhalo pod neustálou rouškou strachu, který měl vyvolat poslušnost. V této kapitole jsou často přesně citovány oba zdroje informací, aby přesně vykreslily dobu, ve které se odehrávaly.

Konec druhé světové války přinesl obrovskou úlevu a nepopsatelnou vlnu euforie, která však netrvala dlouho. Opět se začal oslavovat vznik samostatného Československého státu, stejně se nezapomínalo na zásluhy T. G. Masaryka a E. Beneše, na druhou stranu se začaly slavit i další události jako Vítězný únor, výročí Velké říjnové revoluce atd. Ze zápisů je jasně patrný předěl, který přišel po Vítězném únoru. Utahování pověstné smyčky začali nejvíce pociťovat místní soukromí rolníci, kteří se bránili vstupu do místního Jednotného zemědělského družstva. Zápisy z tohoto období jsou silně ideologicky podbarveny a nezachycují tlak, který byl na místní vyvíjen.

Velice zajímavé bylo i poslední zmapované období z let 1951 až 1977, kdy komunistický ideologický tlak nabíral na intenzitě. Zajímavé bylo i studium pramenů. Zápisy ve školní a obecní kronice se často opakovaly, a to i ve stejných slovních spojeních. Z jejich pramenů bylo zjištěno, že kroniky v tomto duplicitním období vedli manželé, což byl možná důvod opakujících se záznamů. Kromě oslav komunistických vůdců, MDŽ, Dne dětí a významných socialistických svátků kroniky hovoří i o zapojování se jednotlivých soukromých zemědělců do místního JZD, zřízení pionýrské organizace apod.

Prameny popisují postavení římsko-katolického náboženství v té době. Dokonce zachycuje proces s farářem Janem Hrbkem, který byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen za pedofilii a zpronevěru na 13 let nepodmíněného žaláře. Očištění svého jména se však nedočkal, protože byl po třech letech v komunistických vězeních utýrán. Celkově se zápisy v tomto období staví velmi negativně nejen k výuce katechismu, ale i praktikování náboženství jako takovému.

Všechny prameny mlčí o okupaci z 21. srpna 1968. Je zajímavé, že v žádné kronice není zmíněn, a to ani ideologicky nepřesně. Pravdou zůstává, že po roce 1968 přestaly být podrobně vedeny a zmizel z nich také ideologický zápal.

Ze studia pramenů jasně vyplývá, že by bylo naprosto naivní a mylné domnívat se, že národní a světové události chod budětické školy neovlivnily.

V souvislosti s mým studiem Pedagogiky volného času se přímo nabízí otázka, jakým způsobem ovlivnila vesnická škola v Budětičích volný čas svých žáků a vůbec všech občanů. Musíme si uvědomit, že po dobu existence školy byl přístup k informacím značně omezený, a jejich zdrojem byl pro žáky pedagog. Jejich obsah a způsob prezentování se měnil v závislosti na politických systémech a ideologiích doby, přesto role pedagoga zůstala neměnná.

Škola by neměla být zaměřena jen na žáky, ale také na jejich rodiče. V tomto směru má za úkol napomáhat vytvářet vazby mezi dětmi, rodiči a školou, což se po většinu času dělo.

Cílem edukace žáků je samozřejmě získávání odborných dovedností a získávání informací, ale má i další složky. Učitelům by mělo jít i o utváření osobnosti žáka, včetně pomoci získávat mu volnočasové kompetence, aby byl schopen aktivně trávit svůj volný čas.

Budětická škola ukončila činnost v září 1977 a jejími lavicemi prošly stovky dětí. Naděje na obnovení její činnosti už bohužel není žádná, přesto nás může těšit, že vlastní budova školy nechátrá, jako je tomu v mnoha dalších případech. Objekt je nově opraven, sídlí v něm nejen místní obecní úřad, knihovna, ale jsou v něm zřízeny i městské byty.

Seznam použitých zdrojů

Archivní dokumenty:

Kronika budětické školy, Budětice, 1878-1977, ručně psaná, ostránkovaná

Farní kronika, Budětice, 1649-1981, ručně psaná, ostránkovaná

Pamětní kniha Budětice, Budětice, 1922-1974, ručně psaná, ostránkovaná

Schulchronik, Školní kronika, Budětice, 1940-1945, ručně psaná ostránkovaná

Publikované zdroje:

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6.

JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 3., rozš. vyd. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-85931-07-9.

LHOTÁK, Jan, Jaroslav PACHNER a Vladislav RAZÍM. *Památky města Sušice*. Sušice: Město Sušice, 2012. ISBN 978-80-260-2851-2.

RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5503-3.

SEMOTANOVÁ, Eva a Jaroslav SYNEK. *Česko: Ottův historický atlas*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7360-577-5.

SMITKA, Josef. *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*. Klatovy: Arkáda, 2004.

ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-797-6.

VESELÁ, Zdeňka, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0458-4

Elektronické dokumenty:

Kronika budětické školy. Budětice, 1977. Dostupné také z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30460286/soap-kt_01257_skola-budetice-1878-1977_0010

Farní kronika. Budětice, 1981. Dostupné také z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30460697/soap-kt_00991_fara-budetice-1649-1981_0020

Pamětní kniha Budětice. Budětice, 1974. Dostupné také z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30460286/soap-kt_01257_skola-budetice-1878-1977_0010

Schulchronik: Školní kronika. Budětice, 1945. Dostupné také z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30460287/soap-kt_01257_skola-budetice-1940-1945_0010?x=33&y=308&w=637&h=252

Počet obyvatel v obcích. *Český statistický úřad* [online]. 2017 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017

Učitelé a žáci ve Velké válce. *Český rozhlas* [online]. 5. květen 2016 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://temata.rozhlas.cz/ucitele-a-zaci-ve-velke-valce-8109788

Společnost před první světovou válkou. *Dejepis.com* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.dejepis.com/ucebnice/spolecnost-pred-prvni-svetovou-valkou/

Farní list [online]. Římskokatolická farnost Sušice, březen 2018 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: https://www.citacepro.com/dok/dJs3wEdVTgFkrvk6?kontrola=1

Přílohy

Příloha č. 1 - Seznam vyučujících budětické školy

(Tučným písmem jsou označeni řídicí učitelé)

1781-1804 – **Vincenc Beneš**, první učitel, odešel učit do Strašína

1804-1835 – **Jan Rubeš**, přišel učit ze školy v Bojanovicích

1835-1862 – **Jan Rubeš ml.,** syn předešlého učitele, se svými žáky vysázel lípy kolem hřbitova, žákem obou byl zdejší rodák biskup Dr. Josef Evangelista Hais

1862-1891 – **Eduard Rubeš**, syn Jana Rubeše ml., odešel učit do Strašína

1875-1881 – Vladimír Brunner, zvelebil kostelní zpěv, odešel učit do Nezamyslic

1881-1881 – František Hranička, učil krátce, odešel na vojnu

1881-1882 – Augustin Skalický, hudební virtuos, odešel učit do Soběšic

1882-1885 – Karel Holeček,

1885-1887 – Jan Stramberg, odešel učit na Strakonicko

1887-1888 – Alois Červený ze Záhoří

1888-1889 – Josef Opava, po doplnění vzdělání působil jako pomocný učitel

1890-1890 – Jan Blažek, přišel krátce na výpomoc z velhartické školy

1890-1891 – Václav Hosman

1890-1901 – Antonín Klee, zakladatel ochotnického spolku „Jirásek“

1891-1898 – Jakub Melka, odešel učit do Nezamyslic

1892-1892 – Josef Opava

1892-1892 – Jan Dubský

1892-1920 – **František Šafránek**, modernizoval mobiliář školy, spoluzakladatel spolku Budětice a okolí, působil jako válečný subkomisař v Praze

1898-1899 – Jaroslav Záloha, odešel do Velhartic

1899-1900 – Antonín Rath ze Sušice, odešel učit ze Strašína

1899-1900 – František Hrubý

1900-1902 – Jindřich Svoboda

1901-1914 – František Hrubý, povolán na vojnu, vrátil se v prosinci 1918

1901-1907 – Karel Fišera, odešel do Libuše do Prahy

1904-1905 – Josef Holeček

1905-1905 – Václav Dvořák

1905-1906 – Václav Kroupa

1906-1907 – František Janda

1907-1907 – Vojtěch Kubík, byl propuštěn pro stupňující choromyslnost

1907-1908 – Bohuš Picka z Lochovic u Hořovic, odešel učit do Sušice

1908-1910 – František Janda, odešel učit sušický okres

1910-1913 – Václav Vaniš, odešel učit do Chanovic

1912-1913 – Jaroslav Marh, odešel učit na Stachy

1913-1913 – Josef Jound

1913-1914 – František Voříšek, povolán na vojnu, v roce 1917 upadl do ruského zajetí

1913-1914 – Lidmila Pivničková, první učitelka v Budětičích, odešla učit do Sušice

1915-1915 – Josef Břicháček, odešel učit do Hrádku

1915-1928 – Anežka Mottlová, budětická rodačka

1916-1916 – Rudolf Kůs

1916-1917 – Stanislav Luhan, odešel učit do Hlavňovic

1919-1922 – František Hrubý, bojoval v 1. světové válce, odešel učit do Sušice

1919-1920 – Josef Dvořák, odešel učit do Soběšic

1921-1934 – **František Křesina**, se žáky se podílel na výsadbách dřevin v okolí obce

1921-1922 – Karel Chodl

1922-1923 – Eduard Vaněček, odešel učit do Kařezu, okr. Rokycany

1923-1924 – František Kosťálek, odešel učit do Hrádku

1924-1926 – František Pešek, odešel učit do menšinové české školy v Prášilech

1926-1927 – Josef Klíma, odešel na vojnu

1927-1928 – Karel Hesoun, přišel z vojenské prezenční služby

1928-1932 – Stanislav Panoš, z Čimic u Sušice, odešel do Svojšic

1929-1929 – Marta Pešková, učila zde jen od září do října

1929-1934 – Magdalena Pistulková-Skočná

1929-1930 – Jana Rybáková

1930-1933 – Bohumila Červenková, provdaná Koppová, odešla učit do Hrádku

1933-1933 – Eliška Pavlišová, působila jako výpomocná učitelka

1933-1934 – Milada Kanzelsbergrová

1933-1934 – Anna Šafránková

1934-1936 – Růžena Pátá

1934-1939 – Pavla Šafránková

1934-1946 – **Jan Kolář**, výborný historik

1934-1939 – Věra Kolářová, roz. Vojtěchová, manželka Jana Koláře

1936-1936 – Josefa Petříková

1936-1936 – Anna Vondrovicová, zastupovala učitelku Kolářovou po dobu její mateřské dovolené

1937-1938 – Markéta Mesanyová, narozena v Oberlau v Rakousku

1942-1946 – Marie Nováková

1946-1970 – **Marie Vinterová**-Nováková, učila a aktivně se zapojovala do veřejného života v obci

1946-1947 – Stanislava Vaníková, odešla do Hrádku

1947-1948 – Milada Kanzelsbergrová, učila zde již dříve, z rasových důvodů nemohla během okupace učit

1949-1953 – Věra Marešová

1954-1955 – Marie Petrová, odešla učit do Petrovic

1955-1956 – Marie Havlová, odešla učit do Kašperských Hor

1956-1963 – Zdeňka Kratochvílová, odešla učit do Lužan

1957-1959 – Marcela Pavlíková, po mateřských dovolených odešla učit do Velhartic

1958-1959 – Božena Vokatá, odešla učit do Rabí

1963-1965 – Zdeňka Brabcová

1964-1965 – Jaroslava Pavlíčková, odešla učit do Pačejova

1965-1966 – Jaroslava Kalná, odešla učit do Svéradic

1966-1967 – Jaroslav Bublík, učitel v důchodu, který dříve působil na mnoha školách

1966-1971 – Eva Kolářová, odešla učit do Sušice

1970-1971 – Milada Šemberová, odešla učit do Žichovic

1971-1972 – **Alena Streinzová**, učila v jednotřídce v Budětičích sama

1972-1974 – **Anna Němcová,** rozená Lávičková, odešla učit do Hrádku

1974-1976 – **Anna Kubová**, rozená Vinterová, dcera bývalé dlouholeté ředitelky školy

1976-1977 – **František Pfeifer**, byl posledním učitelem budětické školy [225]

[225] Srov. SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 80, 81, 82, 83, 84

Příloha č. 2 - Počty žáků budětické školy

Rok	*Počet*
1879	182
1880	196
1881	194
1882	181
1883	205
1884	208
1885	204
1886	206
1887	237
1888	234
1889	235
1890	251
1891	237
1892	243
1893	243
1894	249
1895	222
1896	221
1897	201
1898	210
1899	203
1900	200

Rok	*Počet*
1901	205
1902	218
1903	236
1904	227
1905	236
1906	211
1907	216
1908	209
1909	209
1910	215
1911	225
1912	211
1913	196
1914	212
1915	243
1916	230
1917	206
1918	205
1919	212
1920	184
1921	153
1922	144

Rok	*Počet*
1923	121
1924	111
1925	102
1926	102
1927	100
1928	101
1929	101
1930	95
1931	101
1932	105
1933	101
1934	92
1935	95
1936	95
1937	87
1938	82
1939	80
1940	78
1941	74
1942	73
1943	71
1944	68

Rok	*Počet*
1945	65
1946	45
1947	49
1948	51
1949	50
1950	50
1951	55
1952	54
1953	55
1954	52
1955	50
1956	49
1957	47
1958	43
1959	47
1960	43
1961	41
1962	34
1963	40
1964	31
1965	40
1966	34

Rok	*Počet*
1967	33
1968	30
1969	27
1970	13
1971	15
1972	15
1973	17
1974	13
1975	16
1976	11
1977	11

Legenda

šk. jednotřídní
šk. dvoutřídní
šk. třítřídní

226

[226] SMITKA, J., *Dějiny Budětic, Vlkonic, Lipové Lhoty a Bohova*, s. 85

Příloha č. 3 - Fotodokumentace

Obec Budětice

Budova bývalé školy

Budova bývalé školy

Busta Josefa Jungmanna na budově bývalé školy

Abstrakt

TÝROVÁ, VERONIKA Ing., Historie školy v Budětičích, České Budějovice 2023, Diplomová práce, Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce prof. ThLic. Paedr. Martin Weis, Th. D.

Klíčová slova: historie, škola, Budětice, regionální historie

Diplomová práce se věnuje historii školy v obci Budětice. První část práce je věnována místopisu a historii obce, ve které se škola nacházela. Následuje stručný průřez dějinami pedagogiky ve zkoumaném období. Další kapitoly jsou vždy rozděleny na dvě sekce. V té první jsou stručně vylíčeny politicko-společenské události daného období a druhá je zpracována jako modelový rok studovaného časového úseku. Takto byl vytvořen komplexní obraz studované doby.

Abstract

TÝROVÁ, VERONIKA Ing., History of the school in Budětice, České Budějovice 2023, Diploma thesis, Faculty of Theology. Department of Theological Sciences. Supervisor prof. ThLic. Paedr. Martin Weis, Th. D.

Key words: history, school, Budětice, regional history

The diploma thesis is devoted to the history of the school in the village of Budětice. The first part of the work is devoted to the topography and history of the village in which the school was located. The following is a brief cross-section of the history of pedagogy in the examined period. The next chapters are always divided into two sections. In the first, the political and social events of the given period are briefly described, and the second is processed as a model year of the studied time period. In this way, a comprehensive picture of the studied period was created.